

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКИМ
КОЛЕКТИВОМ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
другого року навчання 11-211.2 м
групи

Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта

Простатова Вікторія Юріївна

Керівник к.пед.н., доцентка Денисенко В.В.

Рецензент к.пед.н., доцентка Ільїна Н.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.....	7
Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів до виховної роботи з учнівським колективом.....	7
1.1. Зміст та організація виховної роботи в початковій школі.....	7
1.2. Принципи планування виховної діяльності в школі.....	13
1.3. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної діяльності.....	22
РОЗДІЛ 2.....	28
Експериментальна перевірка підготовки студентів до організації виховної роботи в початковій школі.....	28
2.1. Сучасний стан підготовки студентів до виховної роботи в школі.....	28
2.2 Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації та проведення виховної роботи.....	31
2.3. Спостереження динаміки готовності студентів до виховної діяльності в початковій школі.....	43
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	73
Додаток А.....	73
Додаток Б.....	75
Додаток В.....	79

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах сучасного світу трансформація концептуальних засад суспільного життя характеризується пріоритетом гуманістичної парадигми, де особистість — це самоорганізуючий суб'єкт, який може активно творити себе та навколишню дійсність. У реорганізованому освітньому середовищі, що базується на засадах педагогічної взаємодії рівноправних суб'єктів та ідеях співробітництва, діалогу і партнерства, вчитель повинен реалізувати себе не тільки як джерело знань, а й як суб'єкт професійної діяльності. Вищезначене створює системне бачення особистості та його професійної педагогічної діяльності, а також відповідно висуває необхідні професійні вимоги, серед яких саморозвиток, самотворення, самооцінка, самоврядування є пріоритетним. Успішна реалізація таких професійних потреб особистості майбутнього педагога першочергово залежить від його власної суб'єктної природи та ступеня активності.

Показником готовності майбутнього вчителя початкової школи до реалізації гуманістичного виховання є здійснення ним виховної діяльності, у процесі якої педагогічна мета, завдяки спільній діяльності, перетворюється у мету діяльності вихованців. Наслідком цього є сформованість у молодших школяр якостей творчої особистості та «траєкторія саморуху» власного розвитку. Таку діяльність неможливо опанувати за інструкціями чи правилами, дотримуючись певних положень процесу виховання. Цьому має сприяти суб'єктна активність, яка допоможе виростити у своїй свідомості та, перебуваючи у просторі духовного буття із вихованцями, зреалізувати життєву і професійну позицію вчителя-вихователя. Відповідно вибір стратегії та принципів виховної діяльності залежатиме від ступеня індивідуально-особистісного розвитку педагога. Ці положення є ключовими у професійній підготовці вчителів початкових класів, бо формування особистісного потенціалу дітей молодшого шкільного віку здійснюється

через відображення моделі образу авторитетного, ідеального, досконалого педагога, який є не просто умовою, засобом, а джерелом розвитку та перетворення школяра в активного суб'єкта життя.

Актуальність проблем організації виховної роботи висвітлено у низці психолого-педагогічних досліджень: теоретичним аспектом у галузі педагогічної психології присвятили свої праці Ш. Амонашвілі, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, В. Петровський, В. Семиченко, М. Ярошевський; підготовці майбутніх педагогів-вихователів — О. Дубасанюк, Г. Локарева, А. Маркова, Н. Молодиченко, В. Сластьонін, Г. Троцко, Н. Щуркова; підготовці майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи — І. Бужина, В. Денисенко, О. Кучерявий, О. Отич, О. Савченко, О. Шквир; деякі аспекти цих процесів з огляду особистісно-діяльнісного підходу розглянули — І. Бех, О. Пехота, В. Рибалка, В. Серіков, О. Орлов, І. Якиманська та інші. В українській педагогічній науці є відкриті питання щодо підготовки майбутнього фахівця початкової школи в нових умовах.

Мета дослідження – дослідити особливості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до виховної роботи з учнівським колективом.

Завдання:

- 1) Розкрити змістову сутність та специфіку організації виховної роботи в початковій школі, вивчити принципи планування виховної діяльності;
- 2) Дослідити проблему професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи до виховної роботи в університетах;
- 3) Охарактеризувати сучасний стан підготовки майбутніх вчителів до виховної роботи в школі та проаналізувати реалізацію педагогічних умов що до організації та проведення виховної роботи;

4) Провести спостереження динаміки готовності студентів до виховної діяльності в початковій школі.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної роботи.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки студентів до організації виховної роботи з учнівським колективом.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел і періодичних видань з проблеми дослідження, систематизація, узагальнення науково-теоретичних та дослідних даних, анкетування, тестування, інтерв'ювання, спостереження, педагогічне проектування та моделювання, бесіди зі студентами, констатувальний експеримент, кількісний та якісний аналіз отриманих результатів, ранжування.

Наукова новизна одержаних результатів визначається обґрунтуванням педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до виховної роботи з учнівським колективом; аналізом понять «колектив», «виховна робота», «процес виховання»; вивченням вимог, професійних якостей учителя; розробкою педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації виховного процесу в школі, класі, в сучасному освітньому середовищі.

Практичне значення одержаних результатів магістерської роботи полягає у розробці умов підготовки майбутніх вчителів початкової школи до виховної роботи з учнівським колективом. Основні положення й висновки експериментального дослідження можуть бути використані викладачами вищих педагогічних навчальних закладів освіти, студентами, магістрантами, вихователями-практиками початкової школи.

Апробація результатів дослідження. Основні результати магістерського дослідження публікувались в статті «Основні етапи планування виховної роботи в початковій школі» в збірці науково-

методичних матеріалів «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти, 2020».

Експериментальна база дослідження. Основною базою був педагогічний факультет Херсонського державного університету. В експерименті брали участь студенти третього курсу спеціальності «Початкова освіта».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів до виховної роботи з учнівським колективом

1.1. Зміст та організація виховної роботи в початковій школі

У Положенні “Про організацію навчально-виховного процесу в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів” сказано, що “основною метою початкової загальної освіти є всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання й уміння вчитися; повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, умінь і навичок здорового способу життя. За роки навчання в початковій школі учні мають набути достатній особистий досвід культури спілкування й співпраці в різних видах навчальної діяльності, самовираження у творчих видах завдань [39].

Набуття загально-навчальних та цільових компетентностей діяльності є фундаментом подальшого успішного навчання школяра в основній школі. Виховання молодшого школяра реалізується через виховну роботу в початковій школі.

Виховна робота – це цілеспрямована діяльність, орієнтована на створення позитивного виховного середовища та організацію спільної життєдіяльності дорослих і дітей, спрямована на формування ціннісних орієнтацій, творчий розвиток особистості. Виховна робота здійснюється за такими напрямками:

1. Виховання в процесі навчання – цілеспрямована взаємодія вчителя та учнів на уроці.

2. Освітньо-виховне середовище школи – стиль, основа взаємин у шкільному колективі, морально-психологічний клімат у школі.

3. Позаурочна (позашкільна діяльність): – позакласна виховна робота (класні години, усні журнали, дитячі ранки, години спілкування та ін.); – позашкільна (екскурсії, походи, відвідування музеїв, робота з батьками, громадські організації).

Проблема мети виховання в педагогічній діяльності є ключовою проблемою педагогічної науки. Педагогіка може успішно вирішувати всі свої питання тільки тоді, коли вона неухильно керується завданнями виховання людини завтрашнього дня. Мета виховного процесу – орієнтація школярів на самовиховання, саморозвиток, самореалізацію. Виховний процес є цілеспрямованим. Мета сучасного виховного процесу характеризується гармонією соціальних та індивідуальних цілей, завдань, співробітництвом у їх досягненні.

Мета виховання має об'єктивний характер і виражає ідеал людини в цілому. Загальною метою виховання є всебічний розвиток особистості, тобто розвиток особистості в анатомо-фізіологічному, психічному й соціальному напрямках. Таку мету виховання ставило перед собою суспільство впродовж віків. Адже людина повинна бути завжди фізично, розумово й духовно розвинута.

Мета виховання в початковій школі – це створення необхідних умов для розвитку особистості молодшого школяра, які допоможуть особистості бути [2]:

- вільною (здатною до самореалізації);
- гуманною (здатною на милосердя, доброту, співчуття);
- духовною (відчувати потребу в пізнанні й самопізнанні; прагнути до краси й пошуку сенсу життя);
- творчою (розвивати здібності, інтелект; відчувати потребу в знаннях);

– практичною (працьовитою, яка знає народні звичаї, традиції, вміє застосовувати одержані знання на практиці).

Виходячи з основної мети, визначаються такі завдання виховання:

- створити необхідні умови для прояву творчої індивідуальності кожного учня;
- сприяти формуванню в молодших школярів культури спілкування та побудови міжособистісних відносин;
- розвивати пізнавальну активність молодших школярів.

Зміст і методи виховної роботи в молодших класах сучасної загальноосвітньої школи визначаються завданнями, які стоять перед нею: максимально розвиваючи здібності дітей, ураховуючи їхні інтереси, забезпечити формування й гармонійний розвиток особистості дитини – особистості творчої активної й суспільно корисної, яка має внутрішню потребу в самовдосконаленні (самовихованні). Успішно управляти процесом формування й розвитку особистості можливо лише за умови глибокого знання цього процесу.

Провівши аналіз дитячої природи молодшого шкільного віку, К. Ушинський зауважив: «Чим молодша дитина, тим менше вона здатна бути постійною, яка б не була розумова діяльність в одному напрямку і під час неї урізноманітнивши свої професії, він може працювати довгий час.» В перші дні шкільного навчання дитини необхідно привчати до серйозних професій. З огляду на ці слова видатного вчителя є дуже повчальним, що початкову школу «слід сприймати серйозно, що дозволяє жартувати, але не робить все це жартом, добротою без солодкості, справедливістю, доброта без поблажливості, порядок без педантизму і перш за все постійна розумова діяльність»[16]. За словами В. Сухомлинського, роки навчання в початковій школі – це час морального, інтелектуального, емоційний, фізичний розвиток, який буде

реальним лише тоді, коли дитина сьогодні живе багатим життям, а не просто готується до цього оволодіння знаннями завтра.

Специфіка навчання учнів початкових класів залежить від впливу таких факторів:

- якісно новий спосіб життя і діяльності – перехід на систематичний, розумовий та інтелектуальний розвиток нервової системи, Мислення, пам'ять, увага, характер, сила волі;
- змістом навчальних планів, програм і підручників для 1–4 класів;
- незаперечним авторитетом першого вчителя в житті дитини;
- сильним впливом сім'ї, родинних стосунків, сімейного виховання;
- віковими особливостями дітей молодшого шкільного віку.

Виховання в молодшому шкільному віці повинно пронизувати всі сфери життєдіяльності дитини, тому що основним завданням початкової ланки освіти вважається створення необхідних умов для придбання позитивного соціального досвіду й надання допомоги в оволодінні природними процесами розвитку, а отже, в оволодінні прийомами й способами поведінки.

Зі вступом дитини на навчання в школу мотив “я хочу”, який панував у дошкільника, відходить на другий план, поступаючись установці “я повинен”. Це свідчить про розвиток у дитини рефлексивних здібностей, за допомогою яких вона осмислює дії інших людей, а також оцінює нібито збоку й свої власні зусилля (рефлексує). Через рефлексію здійснюється психічна активність. Адже дитина, яка нормально розвивається поряд із природною потребою в русі (фізична активність), має потребу в пізнанні навколишнього матеріального світу, відносин між людьми, самопізнання (психічна активність) [13].

У молодшому шкільному віці рефлексія існує на фоні переживання таких почуттів, як горе, радість, сором, гордість, які зумовлені вчинками та поведінкою дитини. Її основний зміст – це пошук лінії власної поведінки. Набуті рефлексивні здібності допомагають дитині під час вирішення різних проблемних ситуацій з педагогами і ровесниками в нових умовах, коли найважливішою подією в житті дитини є навчання в школі.

Ставши школярем, дитина психологічно переходить у нову систему відносин з людьми, що її оточують. Вимоги в сім'ї до дитини співвідносяться з її індивідуальними здібностями та її новою роллю школяра. У школі ж вимоги є однаковими для всіх. Нова соціальна ситуація проявляється в стандартизації умов життя дитини і, безумовно, є для молодшого школяра стресовою. У деяких дітей у зв'язку зі зміною середовища, їхньої ролі в ньому починає виникати стан тривоги, хвилювання, а іноді й невпевненості, що певною мірою позначається на характері стосунків та навчанні. Дитина боїться не справитися з висунутими вимогами. Усе це негативно відбивається на нервовій системі молодшого школяра, породжуючи навіть хвороби. Попередити такий розвиток подій є основним завданням педагога в період “перші дні дитини в школі”. Адже вчитель початкових класів для молодшого школяра стає не просто важливою дорослою людиною, а іноді “центром всесвіту” – шкільного простору. Фраза: “ти не розумієш, це ж учитель сказав” – є типовою для цього періоду.

Сучасній школі вкрай необхідний не просто учитель, а учитель-фасилітатор (від англ. “facilitate” – стимулювати, активізувати). “Такий вчитель не тільки озброює дитину необхідною сумою знань, умінь і навиків, але й допомагає стати тим, і ким вона (дитина) може стати” (А.В.Кириленко). Учитель із зазначеними характеристиками зуміє закласти основи гуманістичного світогляду дитини, сформувані гуманне ставлення до світу, природи, людей, самої себе [32].

Виховна діяльність у початковій школі спрямовується на формування в дітей основ морального здоров'я, доброзичливого ставлення до навколишнього середовища, природи, людей, на підтримку, стимулювання й розвиток стійкого прагнення дітей до краси й творчості. У зв'язку із цим педагогам необхідно міняти акценти – переходити від знаннєвої парадигми (знаннєвий підхід) до діяльнісної парадигми (діяльнісного підходу).

Учителі початкових класів реалізують виховні цілі освіти через зміст навчальних предметів. Адже дисципліни початкової школи містять багатий виховний потенціал. Справжній, добре продуманий, чітко спланований урок, виховує завжди: своїм змістом, поведінкою учителя, організацією роботи дітей, спілкуванням їх між собою та з учителем. Виховний процес повинен бути цілісним і неперервним. І хоча на одних уроках виховних цілей та завдань менше, на інших – більше, проте вони повинні бути завжди.

Більшість психологів і педагогів сходяться на визнанні того факту, що саме в молодшому шкільному віці починається процес самоформування особистості за рахунок розвитку складових структури свідомості дитини. До найбільш специфічних особливостей молодшого шкільного віку відносяться вразливість, сприйнятливність, довірливність, особиста тяга до вчителя, готовність до дії, слухняність, наслідування, ретельність у виконанні завдань, спрямованість на зовнішній світ, легковажність, наївність.

Специфічною особливістю цього вікового періоду є так звана “криза 7 років”, пов'язана з феноменом “узагальнення переживань”. Ланцюг невдач чи критики призводить до формування стійкого комплексу – почуття неповноцінності через невикористані очікування, пов'язані з поганими результатами в новому виді діяльності – навчанні, спілкуванні з невідомими людьми, почуттям власної винятковості, яке

сформувалось як результат завищеної оцінки успіхів дитини оточенням [3].

Виховання в початковій школі стає особистісним за умови, коли учні намагаються висловити власне ставлення до пропонованих для них заходів, коли вони самостійно доповнюють їх зміст особистими переживаннями й розуміннями, учаться підкорятися не тільки об'єктивним законам, а й моральним велінням та нормам.

Поєднання цінностей, як орієнтирів для розвитку особистісного начала в учнів початкових класів з їх віковими особливостями, є дуже важливим для підвищення ефективності виховного процесу. У цей період на доступному й відповідному до можливостей і сприйняття дітей рівні розпочинається формування умінь та навиків.

Таким чином, уже в молодшому шкільному віці існують передумови для розвитку та становлення самосвідомості як однієї з базових функцій особистості. Її розвиток пов'язаний з використанням особистісних технологій, що допомагають “включити” рефлексію як основу для конструювання та утримання образу “Я” в контексті пережитої події, як попередню установку в ставленні до самого себе, своїх здібностей, соціальної значущості, самоповаги, прагненні підвищити самооцінку.

1.2. Принципи планування виховної діяльності в школі

Планування – це спільна діяльність педагогів і учнів щодо визначення цілей, завдань, змісту та способів організації виховного процесу та життєдіяльності учнівського колективу.

Перспективний план школи – це той чинник системи виховної роботи, що забезпечує більш цілеспрямовану, упорядковану та ефективну діяльність усіх учасників виховного процесу.

Планування виховної роботи школи має ґрунтуватися на наукових та законодавчо-правових засадах освітньої галузі (додаток А).

При складанні плану виховної роботи школи чи роботи педагога-організатора на навчальний рік слід дотримуватися таких принципів [16]:

– цілепокладання – постановка мети діяльності школи на навчальний рік, тобто передбачення її результату.

– науковості – врахування вимог суспільства до школи, психолого-педагогічних закономірностей навчання й виховання, досягнень психолого-педагогічної та суміжних наук;

– наступності – врахування досягнень і досвіду педколективу, а також недоліків попереднього навчального року;

– перспективності – врахування специфіки району, перспективи розвитку школи;

– демократизму – залучення педагогів, учнів, батьківської громадськості до розробки та реалізації плану роботи школи;

– диференціації – концентрація уваги педагогічного колективу на актуальних проблемах чи аспектах діяльності школи; виділення головного, істотного, розв'язок якого забезпечить успіх на шляху переходу школи до якісно нового стану;

– педагогічної доцільності – врахування соціального замовлення на формування особистості як громадянина незалежної України, творця нових матеріальних і духовних благ, нових виробничих відносин; стану результативності діяльності школи на даному етапі її розвитку;

– об'єктивності – планування роботи школи на об'єктивних діагностичних даних про стан і результативність її функціонування; на основі глибокого і всестороннього аналізу окремих підсистем школи (педагогічного колективу, методичної роботи, рівня творчого потенціалу

учителів та учнів, стану успішності, глибини і міцності знань, умінь та навичок учнів тощо);

– конкретності – передбачення організаційно-методичних шляхів реалізації поставленої мети і завдань роботи школи; визначення пріоритетного аспекту діяльності школи на навчальний рік, чіткий розподіл ділянок роботи школи між членами адміністративно-управлінської ланки та педагогічного колективу, що відповідатимуть за їх стан;

– координації – узгодженість між метою, завданнями та змістом конкретних розділів плану роботи школи на навчальний рік, між ланками ієрархічного ланцюга управління школою;

– інтеграції – поєднання наукових ідей, теорій змісту освіти, виховання і розвитку учнів на основі їх спорідненості, природної об'єктивної сумісності тощо.

У планах роботи має бути передбачений зміст виховання, який відповідатиме сучасним вимогам і складатиме науково обґрунтовану систему загальнокультурних і національних цінностей та відповідну сукупність соціально значущих якостей особистості. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власне сприйняття, ціннісне ставлення до:

- суспільства і держави;
- людей;
- себе;
- свого фізичного „Я”;
- природи;
- праці;
- особистості.

Плани роботи мають бути зорієнтовані на реалізацію потреб та інтересів дітей, їхній розвиток, що передбачає облік пропозицій школярів і батьків, вивчення їхніх ціннісних орієнтацій.

Спільна творча робота щодо планування має забезпечувати зв'язок виховного процесу з життям суспільства, практичною діяльністю дітей, що означає [7]:

- створення умов для застосування школярами на практиці знань, отриманих на уроці, в позаурочний час;
- залучення дітей до активної діяльності тощо.

При плануванні необхідно домогтися послідовності змісту і форм діяльності: виключити невиправдане дублювання, врахувати попередній досвід, бачити перспективи в роботі.

План роботи має бути реальний, розумно насичений, конкретний і доцільний, а також педагогічно обґрунтований відповідно до завдань і проблеми, над реалізацією яких працює педагогічний колектив.

При плануванні виховної роботи школи та роботи вчителя початкової школи з учнівським колективом рекомендуємо враховувати:

- специфіку та традиції навчального закладу;
- контингент учнів;
- матеріальну базу;
- можливості педагогічного колективу;
- можливості регіону, села, міста, району, їх соціальну структуру;
- наявність базових підприємств тощо;
- пропозиції педагогів, учнів, батьків;
- традиційні свята навчального року;
- виховний потенціал соціального оточення школи, підприємств, культурних закладів;
- результати виховної роботи і висновки, отримані в ході аналізу;
- виховні та організаційно-педагогічні завдання.

Річний план виховної роботи школи та роботи вчителя початкової школи складається на період з 1 вересня поточного року і затверджується радою школи.

На основі вивчення та аналізу поглядів і думок вчених-педагогів (зокрема Бондаревського І.М., Болдирєва Н.І., Іванова І.П.) щодо підходів до планування можна визначити головні умови планування виховної роботи:

- оцінка педагогічної ситуації з точки зору основної мети;
- обґрунтоване передбачення перебігу та результатів діяльності і пов'язане з ним визначення конкретних цілей та завдань;
- розроблення програми заходів, системи послідовних дій, вибір доцільних форм, методів, засобів їх реалізації;
- точний розрахунок роботи в часі і просторі;
- визначення процедури аналізу та контролю результатів діяльності.

Такий підхід до планування дає можливість глибоко проаналізувати роботу педагогічного колективу за попередній період, виявити і здійснити детальний аналіз прорахунків з метою їх усунення у подальшій роботі.

Чітке, конкретне планування, виконане на високому рівні, – важлива умова успішної діяльності школи. Воно забезпечує цілеспрямоване функціонування всіх підрозділів, створює умови для організованої роботи педагогічного, учнівського та батьківського колективів, раціонального використання часу та інших можливостей і резервів, дає змогу прогнозувати розвиток виховного процесу. Для залучення якнайбільшої кількості вчителів та учнів до підготовки планів, пропозицій до них варто обговорити це питання на робочих нарадах, методичних об'єднаннях класних керівників, керівників гуртків, творчих об'єднань, в органах самоуправління тощо.

Існує декілька видів планів виховної роботи в школі [15]:

- перспективний план виховної роботи школи;
- річний план виховної роботи школи;
- план роботи на кожний семестр (можливий план-сітка);
- щомісячний календарний план;
- план роботи об'єднань додаткової освіти (гуртків, секцій, клубів тощо);
- план педагога-організатора;
- план роботи методичних об'єднань класних керівників, керівників гуртків, циклових методичних об'єднань художньо-естетичного напрямків;
- план роботи класного керівника;
- план спільних дій батьківської громади, педагогів та учнів закладу;
- плани проведення окремих тематичних тижнів, різних комплексних заходів;
- плани роботи органів учнівського самоврядування.

Педагогічне проектування виховної роботи школи, вчителя початкової школи з дитячим колективом повинно здійснюватись на основі діагностики діяльності учнівського активу і самоврядування, рівня вихованості школярів.

Перед плануванням виховної роботи школи та діяльності педагога-організатора здійснюється вивчення думок і побажань учнів.

Наступним етапом є планування діяльності вчителя початкової школи; добір виховних технологій, які допоможуть продумано організувати життєдіяльність учнівського колективу як всього закладу, так і окремого класу, учнівського об'єднання за інтересами, включити кожного учня в особистісно значущу пізнавальну, громадську, художньо-естетичну, трудову, спортивно-оздоровчу діяльність, яка задовольняє запити особистості і здійснює громадянське виховання.

Заступник директора та вчитель початкової школи повинні пам'ятати, що не можна обмежувати виховний вплив на розвиток особистості учня лише рамками класного колективу, необхідно спрямувати свої зусилля на побудову максимально відкритої виховної системи. У цьому їм допоможе колективне планування. Щоб досягти бажаних результатів у колективному плануванні та оформленні плану роботи чи окремої творчої справи, варто використовувати спеціальну технологію залучення дітей та дорослих до спільної діяльності в цьому напрямку [19].

Колективне планування – це творча справа, в ході якої кожен член команди бере участь у розкритті інформації про зацікавлені сторони, у пошуку та відборі загальних справ на новий період, розробка конкретного плану таких випадків. Це включає: загальний початок збору; анкети з пропозиціями; інтелект; виробництво блискавичних газет з пропозиціями щодо плану (для обговорення); аукціон ідей, скарбниця (фонд, банк, поштова скринька) з ідеями та пропозиціями, журнал-реле; обговорення, захист проектів планів тощо.

На даному етапі можуть бути здійснені такі дії:

1. Попереднє планування життєдіяльності шкільного учнівського колективу на новий період, під час якого важливо розширити коло учасників розробки плану.

2. Організація педагогічного супроводу колективного планування, яке створює умови для успішної реалізації. Це необхідно:

- а) заздалегідь домовитись із класними керівниками про час, місце та зміст консультації;

- б) організувати своєчасну інформацію та взаємодію між організаторами та учасниками планування;

- в) допомога доповідачам у підготовці старту та відстоюванні ідей та пропозицій у плані роботи;

г) інструктаж керівників мікрогруп про прогрес, терміни та результати колективного планування, прийоми і засоби організації мікрогруп (як діяти, щоб досягти найкращих результатів);

д) надати допомогу щодо планування відповідальним за окремі напрями роботи.

3. Здійснення учнівським колективом перспективного планування життєдіяльності учнів, яке доцільно розподілити на кілька періодів:

- I. Старт колективного планування.
- II. Збір Консультації зі знавцями.
- III. Розвідка справ.
- IV. Захист ідей та пропозицій.
- V. Складання плану життєдіяльності школи (класу).
- VI. Обговорення результатів колективного планування.

4. Проектування спільно з батьками та друзями дій щодо педагогічного забезпечення реалізації плану життєдіяльності учнівського колективу.

Після використання прийомів і методів колективного планування необхідно уточнити та відкорегувати свій первісний задум про побудову у новому навчальному році життєдіяльності та виховного процесу у колективі, максимально враховуючи пропозиції учнів і батьків. На основі цих пропозицій сформувані більш конкретні уявлення про цільовий, змістовний, організаційний та оцінювальний-діагностичний компоненти майбутньої виховної діяльності [1].

Річний план погоджується з керівником школи і обговорюється на педагогічній раді чи нараді при директорів школи.

З метою координації та здійснення чіткої та цілеспрямованої діяльності, самоконтролю та аналізу зробленого складається план на тиждень, а також план проведення кожної конкретної справи: навчання активу, робота з педагогами-консультантами; семінар класних

керівників; здійснення вивчення розвитку колективу та індивідуальних особливостей учнів.

У кожному плані рекомендується: передбачати організацію співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу; аналіз своєї діяльності; щоденне та щотижневе планування роботи; ведення документації; розробку необхідного методичного забезпечення позаурочних заходів тощо.

Тижневий план-щоденник своєї роботи педагог-організатор складатиме відповідно до річного плану, який, в свою чергу, має бути узгоджений з річним планом школи.

Такі тижневі плани-щоденники складаються в кінці чи на початку тижня після аналізу роботи. В них точно вказуються час і місце проведення тієї чи іншої справи та прізвища організаторів. У планах педагог-організатор відмічає, що було виконано, а що залишилося невирішеним [12].

Форма плану – довільна. Вибір форми плану, як і планування, справа творча й індивідуальна.

Важливо, щоб обрана форма річного плану допомагала наочно побачити зайнятість педагога-організатора (за часом) та дозволяла вносити за необхідності певні корективи.

Підбиваючи підсумок, можемо сказати, що ефективне планування значною мірою позначається на результатах та ефективності виховної роботи. Чітке планування дозволяє педагогам визначити загальні перспективи та конкретні шляхи вирішення виховних завдань, що, в свою чергу, допомагає уникнути багатьох помилок і негативних явищ; допомагає упорядкувати педагогічну діяльність.

1.3. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної діяльності

Майбутній учитель є реалізатором державної політики щодо розвитку й формування підростаючого покоління. Від підготовки вчителя значною мірою залежить професіоналізм і якість професійної діяльності майбутнього покоління. Тому на сучасному етапі розвитку національної системи педагогічної освіти значно зростають вимоги до підготовки вчителя, важливою проблемою залишається пошук ефективних шляхів, забезпечення необхідних і достатніх умов для вдосконалення процесу формування педагога як висококваліфікованого фахівця, здатного до творчої організації всіх частин особистісно-орієнтованого педагогічного процесу, для самореалізації, для виконання нового соціального замовлення[4].

Більшість науковців розглядають професійну підготовку вчителя початкової школи як процес оволодіння особистістю життєвими компетенціями, загальнонауковими, професійними знаннями й уміннями для успішного здійснення професійної діяльності.

Важливе місце в усій системі професійної підготовки, в особистісному становленні майбутнього педагога займає його підготовка до виховної діяльності.

Процес підготовки майбутнього педагога до виховної діяльності можна умовно поділити на такі основні етапи:

1. Оволодіння студентами певним рівнем теоретичних знань про сутність виховного процесу і його специфічні особливості, про компоненти виховної системи й сучасні технології виховання, про принципи й методи виховання, форми організації виховної роботи.

Це відбувається в процесі вивчення студентами педагогіки, методики виховної роботи, основ педагогічної майстерності. На цих

заняттях, окрім засвоєння теоретичних основ виховання, студенти, розв'язуючи педагогічні задачі, вчатьсЯ аналізувати виховні ситуації, визначати напрям виховної роботи, ефективність тих чи інших методів і форм виховання.

2. Формування в студентів первинних практичних умінь аналізу виховних ситуацій, планування й проведення різних виховних заходів для певної вікової категорії.

Учитель завжди діє в конкретних ситуаціях, тому важливо ще в період навчання в педагогічному училищі навчити студентів бачити ситуацію, аналізувати її, виділяти провідні ідеї, які лежать в основі пошуку її розв'язання, розробляти конструктивні схеми й варіанти практичних рішень.

Тому викладачі психолого-педагогічних дисциплін використовують моделювання фрагментів виховних заходів, тобто пропонують виконання таких завдань, які передбачають розв'язання проблеми професійної спрямованості. Це здійснюється на практичних заняттях із методики виховної роботи, а також педагогіки при вивченні розділу «Теорія виховання» та створює умови, у яких майбутні вчителівихователі отримують можливість самостійно аналізувати педагогічні процеси, опановувати шляхи встановлення контакту з аудиторією, прийоми створення певного емоційного стану, вирішення типових ситуацій взаємодії. У студентів значно підвищується професійний інтерес, актуалізуються наявні знання, закріплюються навички педагогічного аналізу й узагальнення, розвиваються педагогічні здібності [6].

Таким чином, моделювання фрагментів виховних заходів, включення студентів у ситуації професійної спрямованості дають змогу сформуванати основу рольової поведінки майбутнього вчителя-вихователя.

3. Удосконалення практичних умінь і навичок організації виховних справ під час педагогічної практики в школі.

Учитель як вихователь повинен не тільки професійно володіти знаннями, а й уміннями майстерно здійснювати виховну діяльність, орієнтуватися у різних виховних системах.

Основною метою педагогічної практики є формування в студентів уміння застосовувати в педагогічній діяльності науково-теоретичні знання, здобуті при вивченні психолого-педагогічних дисциплін, розвиток у майбутніх вихователів інтересу до педагогічної діяльності.

Оволодіння типовою моделлю організації виховних заходів відбувається під час педагогічної практики з позакласної виховної роботи в школі.

У період проходження педагогічної практики «Пробні уроки та заняття» студенти проводять виховні заходи не тільки в межах класу, але й загальношкільного плану: свята «Прощання з Букварем», інтелектуальні ігри «Найрозумніший», ерудит-шоу тощо [19].

Під час переддипломної практики студенти управляють виховним процесом протягом більш тривалого часу, набувають практичного досвіду розв'язання виховних задач у нестандартних умовах навчально-виховного процесу, удосконалюють проєктувальні, конструктивні, комунікативні та організаторські вміння й здібності.

Таким чином, під час названих видів педагогічної практики закладаються основи для подальшого розвитку професійної виховної майстерності фахівця в умовах самостійної педагогічної діяльності.

4. Поглиблення теоретичних знань, формування практичних умінь майбутніх вчителів-вихователів у позааудиторній роботі.

У роботі циклової комісії викладачів психолого-педагогічних дисциплін склалася певна система різноманітних позааудиторних заходів професійного спрямування, головна мета яких сприяти

професійному зростанню майбутніх учителів. Завдання, які ставлять перед собою викладачі, такі: розкрити грані педагогічної професії, поглибити й посилити інтерес студентів до неї; розвивати педагогічні здібності й нахили майбутніх учителів, формувати прагнення до самоосвіти й постійного самовдосконалення.

Зупинимося на стислій характеристиці окремих заходів, які вже стали традиційними в діяльності викладачів циклової комісії.

Щорічно у вересневі дні проводяться заходи, присвячені В.О. Сухомлинському. Це усний журнал «Павлиський добротворець» (для першокурсників), відеожурнал «Сонце Сухомлинського», читацька конференція за книгою «Серце віддаю дітям» (для другокурсників), майстер-клас «У світі казки чарівної» (для третьокурсників), педагогічні читання (для студентів випускних курсів). У поточному навчальному році педагогічні читання проведено за темою «Аспекти формування і збереження дітей у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського» [1].

Змістовними були відеожурнали, присвячені видатним педагогам минулого і сучасності, а саме: «Школа над Россю», під час якого студенти відкрили для себе таємниці великого Вчителя й Мрійника, Добротворця, генератора ідей і скульптора дитячих душ, Прометей вчительського роду Олександра Антоновича Захаренка; «Педагог, людина, громадянин», присвячений А.С. Макаренку, сторінки якого відкрили студентам 3-4 курсів нові грані життя й педагогічної діяльності видатного педагога-майстра.

Корисними щодо підготовки студентів до проведення виховних заходів у початковій школі під час педагогічної практики й у майбутній роботі як вчителя-класовода, організатора дитячого колективу є майстер-класи, тренінги, які сприяють поглибленню знань студентів про сучасні технології виховання, форми організації виховної роботи, умови ефективності виховних справ, а також формування практичних умінь та навичок. Так, наприклад, студенти-другокурсники вчилися розробляти

сценарії інтелектуального калейдоскопу, моральних практикумів «Твори добро, бо ти людина», «Будь природі другом; ерудит-шоу «Вони прославили наш край», «Інтелектуальне асорті», гри-подорожі «У світі казки-чарівної», заочної подорожі «Україна – рідний край», усного журналу «Сім чудес Донецького краю» тощо [31].

Професійному зростанню студентів четвертого курсу сприяють конкурси «Кращий за фахом», методичні ринги, свята «Сходінками до педагогічної майстерності». Беручи участь у таких заходах, студенти-випускники демонструють певні професійні вміння, акторські й організаторські здібності, загальну ерудицію.

Свято «Сходінками до педагогічної майстерності» може мати таку орієнтовну структуру: візитна картка команд-учасниць, інтелектуальна розминка, «Театр одного актора», «Встаньте, діти, встаньте у коло». «У світі казки чарівної» і т.п. Інтелектуальна розминка проводиться у формі бліц-опитування та передбачає виявлення загальної ерудиції й швидкості мислення майбутніх вчителів. Свої акторські здібності учасники свята демонструють у «Театрі одного актора», читаючи гуморески на шкільну тематику, а також у ляльковій виставі за мотивами казок (за сучасною технологією казкотерапії). Організаторські здібності й уміння майбутніх учителів виявляються при проведенні ними ігор із залом (з уболівальниками, глядачами).

Популярною формою професійної підготовки майбутніх вчителів є зустрічі з досвідченими вчителями міста, з представниками педагогічних династій, із ветеранами педагогічної праці. Під час зустрічі з учителем-методистом О.В. Зієровою студенти-третьокурсники познайомились із досвідом застосування проектної технології у виховній роботі з учнями початкових класів, отримали цінні поради щодо організації проектної діяльності молодших школярів у позаурочний час.

Учитель-методист

Т.Б. Гелетій поділилась досвідом

організації морального виховання молодших школярів, розвитку їх творчих здібностей [40].

Крім названих заходів, викладачами психолого-педагогічних дисциплін періодично (переважно під час декади циклової комісії) організовуються конкурси й презентації творчих проектів студентів, виставки кращих зразків сценаріїв виховних заходів для молодших школярів і учнів п'ятих-дев'ятих класів, розроблених студентами третіх-четвертих курсів.

Отже, описана система роботи дозволяє забезпечити якісну підготовку майбутнього вчителя-вихователя, з розвиненими творчими здібностями, достатнім рівнем професійної компетентності, конкурентоздатності, ерудованості, прагненням до безперервної освіти.

РОЗДІЛ 2.

Експериментальна перевірка підготовки студентів до організації виховної роботи в початковій школі

2.1. Сучасний стан підготовки студентів до виховної роботи в школі

У сучасній університетській освіті актуалізується проблема вдосконалення змісту з урахуванням аксіологічних вимірів і вимог практики. Стрімкий соціокультурний розвиток суспільства потребує від педагога все нових і нових знань, відповідно час, за який він отримує вищу освіту, зумовлює потребу в нових фахових компетентностях, відповідно зміст викладання потребує постійного оновлення. Традиційно зміст освіти визначається на загальнотеоретичному рівні, на рівні навчальних планів, програм, підручників і навчальних книг та на рівні дидактичного матеріалу.

Навчальний план професійної педагогічної освіти передбачає тривалість усього періоду професійної освіти й кожного окремого навчального року, терміни канікул, повний перелік навчальних предметів за роками навчання, кількість навчальних годин на їх вивчення, співвідношення аудиторних занять і самостійної роботи студента, співвідношення різних форм і видів занять (лекції, семінарські заняття, практики тощо), форми контролю, кількість обов'язкових дисциплін і дисциплін за вибором. Відповідно до навчального плану розробляють навчальні програми з конкретних дисциплін (державні, типові, авторські), в яких чітко окреслено зміст знань, умінь і навичок, навчальні теми, форми й методи навчання тощо [9].

У педагогічній науці виокремлюють два способи побудови навчальних програм: лінійний і концентричний. Згідно з лінійним принципом, програма з навчального предмета передбачає систематичний і послідовний виклад змісту від невідомого до відомого.

За концентричним принципом програмування одні й ті ж розділи навчального матеріалу вивчаються на різних ступенях навчання, але в різному обсязі (спосіб багаторазового повторення матеріалу). Перший варіант засвоєння змісту дає змогу економії часу й виключає дублювання матеріалу, відтак можливі труднощі у процесі його засвоєння. У результаті багаторазового повторення раніше вивченого в студента виникає ілюзія знання й зниження пізнавальної активності у навчальній діяльності. Тому виник третій спосіб складання навчальних програм за спіралеподібним методом, який синтезує послідовність і циклічність вивчення змісту. У сучасних умовах відбувається стандартизація освіти – процедура розроблення й затвердження стандартів, які є складовою системи освіти. Державні стандарти вищої педагогічної освіти містять “перелік спеціалізацій за спеціальностями, варіативні частини освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників ЗВО і засобів діагностики якості, навчальні плани, програми навчальних дисциплін” [25].

Таким чином, завершився перехід від уніфікованої до варіативної системи професійно-педагогічної освіти, яка включає стандартизацію, тобто інваріантну частину навчальних планів і програм, та диференціацію й індивідуалізацію освіти, тобто варіативну частину змісту. При викладанні “Методики виховної роботи” такі теми курсу, як: “Технології виховної роботи в початкових класах”, “Діагностика вихованості школярів”, “Вимоги до особистості педагога як вихователя”, “Колективне творче виховання”, “Методика педагогічної взаємодії вчителів, батьків, громадськості та учнів”, “Методика виховної

роботи з різними категоріями дітей”, “Методика роботи з виховання культури поведінки молодших школярів” доповнено питаннями:

Організація роботи з батьками в навчальному закладі різноманітна і пропонує значні освітні можливості. Успіх в організації роботи з батьками багато в чому залежить від особистості та авторитету вчителя, професіоналізму, високих моральних та людських якостей, а також його вміння спілкуватися з батьками, колегами та дітьми.

Професійна діяльність вчителя постійно пов’язана з сім’єю. Навчання та взаємодія з батьками учнів щодо реалізації різноманітних форм соціально-освітньої підтримки сім’ї. на перший план підготовка вчителя забезпечує навички та вміння гуманізувати шкільне середовище, гармонізувати його взаємодію з суспільством. Універсальність діяльності вчителя початкових класів передбачає оволодіння великим наповном соціально-освітніх, психологічних знань та умінь.

Слід розглядати питання підготовки студентів до роботи з батьками учнів як соціальний вплив, який повинні мати педагоги, здатність переконання поведінки батьків для покращення якості освіти дитини. Така підготовка майбутнього вчителя до роботи з батьками учнів ми розглядаємо як підсистему цілісної системи професійного навчання. Це необхідно робити під час планування змісту, а також основних форм і методів такого навчання зосередьтеся на особливостях організації роботи з батьками у сучасний час. Батьки всі дорослі члени сім’ї в освітньому процесі як рівноправні учасники, інтегруючи зусилля та гармонізуючи стосунки педагогічний колектив та батьківська спільнота у створенні сприятливих умов ефективної роботи навчального закладу.

2.2 Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації та проведення виховної роботи

Якість навчально-виховного процесу школи, його результати істотно визначаються ступенем теоретичної та практичної підготовки вчителя, рівнем його педагогічної майстерності у формуванні яких вагома роль належить виховному та розвиваючому потенціалу навчальних дисциплін. Потребою сучасної професійної педагогічної підготовки вчителя до майбутньої практичної діяльності є моделі освіти. Які створюють умови для розвитку особистісно-творчого потенціалу майбутнього вчителя-вихователя та накопичення первинного практичного досвіду.

Підготовка майбутніх учителів до реалізації виховної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється у процесі вивчення нормативних навчальних дисциплін («Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Теорія і методика виховної роботи», «Основи науково-педагогічних досліджень», «Основи педагогічної майстерності»), через упровадження авторських курсів, у педагогічній практиці, науково-дослідній підготовці, через самостійну освітню діяльність.

Щоб здійснити заходи щодо поліпшення якості підготовки майбутніх вчителів початкової школи до виховної роботи, важливо добре знати рівень сучасного стану. З цією метою на базі Херсонського державного університету був проведений констатувальний та формувальний експерименти. Основною констатувальною базою був педагогічний факультет. В констатувальному експерименті брали участь студенти третього курсу напряму підготовки «Початкова освіта. Спеціалізація: дитяча психологія», «Початкова освіта. Спеціалізація: англійська мова», «Початкова освіта. Спеціалізація: українознавство».

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури нами були визначені критерії і показники професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до організації та проведення виховної роботи в школі (див табл. 2.1).

Отже, готовність майбутніх учителів до здійснення виховної роботи із молодшими школярами обіймає такі критерії, як:

- Мотиваційно-ціннісний – професійно - пізнавальний інтерес та ціннісне ставлення до професії вчителя, стійка педагогічна спрямованість, усвідомлення суспільної значущості виховної функції вчителя.
- Когнітивний (теоретичні знання) – Загальні знання сучасної теорії виховання; усвідомлення психолого-педагогічних механізмів розвитку особистості, знання сучасних форм, методів, прийомів виховання; теоретичні уявлення про організацію виховної роботи.
- Операційно-змістовий (практичні вміння) – Система професійних навичок (гностичних, дизайнерських, конструктивних, організаційних, комунікативних), здатність до творчої організації виховної роботи; вміння вибирати оптимальні форми, методи виховання, здатність до моделювання виховної взаємодії.
- Рефлексивно-оцінний (оцінні вміння) – вміння адекватно оцінювати свою виховну компетентність; контролювати і критично аналізувати результати виховної роботи; наявність умінь і навичок передбачення ймовірних труднощів.

Таблиця (2.1)

Критерії професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи

Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> • професійно-пізнавальний інтерес та ціннісне ставлення до професії вчителя; • стійка педагогічна

	спрямованість; <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлення суспільної значущості виховної функції вчителя.
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> • загальні знання сучасної теорії виховання; • усвідомлення психолого-педагогічних механізмів розвитку особистості; • здатність до моделювання виховної взаємодії.
Операційно-змістовий	<ul style="list-style-type: none"> • система професійних умінь: гностичних, проєктувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних; • вміння творчо організувати виховну роботу; • вміння вибирати оптимальні форми, методи виховання.
Рефлексивно-оцінний	<ul style="list-style-type: none"> • вміння адекватно оцінювати свою виховну компетентність; • контролювати і критично аналізувати результати виховної роботи; • наявність умінь і навичок передбачення ймовірних труднощів.

Далі виставлявся середній бал, який і слугував показником ступеня сформованості готовності респондентів до здійснення виховної діяльності. Розподіл рівнів готовності студентів у досліджуваному напрямку прийняв таку характеристику в балах: від 60 до 54 балів – високий рівень, від 53 до 34 балів – достатній рівень, від 33 до 18 балів – середній рівень, від 17 – низький рівень готовності.

Виходячи із розробленої в ході дослідження системи критеріїв і показників готовності майбутніх учителів до виховної роботи та урахуваючи сукупність кількісної і якісної характеристик показників критеріїв, стало можливим конкретизувати чотири рівні готовності студентів до організації виховної роботи з молодшими школярами.

Високий рівень готовності (54-60 балів) є характерним для студентів з високим ступенем сформованості в майбутніх фахівців готовності до виховної роботи. Студентам, які досягли даного рівня готовності, характеризується позитивною мотивацією до вибору педагогічної професії, позитивно - активним, ефективним ставленням до особистісно-орієнтованої взаємодії в початковій школі, високим рівнем освітньої компетентності, свідомим розумінням важливості особистісно-орієнтованої взаємодії, її пріоритетності, творчим ставленням до освітнього процесу, усвідомлення професійного ідеалу та шляхів, для його досягнення, постійна потреба у професійному самовдосконаленні, високий рівень модельних навичок, планування особистісно-викладацької та педагогічної роботи, передбачення труднощів, навички самоконтролю та аналіз. Творчий характер простежується в їх практичній роботі. Студенти цього рівня можуть застосовувати теоретичні та методологічні знання, які вони набули в типових та нестандартних ситуаціях.

Достатній рівень (34-53 балів) умовно об'єднує студентів з переважно позитивним ставленням до виховної діяльності у початковій школі. Для даної категорії майбутніх фахівців є характерним усвідомлення необхідності виховної роботи як однієї з найважливіших сфер праці вчителя початкових класів, вони виражають зацікавленість цією діяльністю, прагнуть до набуття практичних умінь і навичок в означеній професійній сфері. У цих студентів достатньо виражена комунікабельність, контактність, уміння критично аналізувати результати виховної роботи. Майбутні вчителі прагнуть

використовувати різноманітні методи виховної роботи, демонструючи при цьому добрі знання з психології та педагогіки, достатню методичну підготовку. Вони мають достатні вміння моделювати педагогічну взаємодію, обирати засоби впливу на емоційну сферу учнів, передбачати труднощі, виконувати освітні проекти, адекватно оцінювати власну педагогічну компетентність, контролювати себе та результати критичного аналізу навчальної роботи з гіперактивними студентами. Однак викликають утруднення використання нестандартних ситуацій, що виникають у реальному виховному процесі.

Середній рівень (33-18 балів) сформованості досліджуваної готовності властивий групі майбутніх учителів з позитивно-пасивним ставленням до означеної професійної сфери вчителя початкових класів. Знання сутності та специфіки сучасних форм, методів виховання, видів та умов організації виховної роботи не систематичні і фрагментарні. Виявляється слабе формування цінності та професійного ідеалу, початкова здатність планувати та організовувати взаємодію, визначати шляхи самовдосконалення, самооцінки, самоконтролю та самоаналізу, необхідність самовдосконалення, розширення кругозору.

Студентів цієї групи не можна своєчасно включити у спілкування, критично аналізувати результати виховної роботи, передбачати труднощі у виховній діяльності. У практичній підготовці спостерігається невідповідність набутих знань до їх застосування на практиці. Виховна робота, здійснювана даною групою майбутніх фахівців, носить значною мірою репродуктивний характер. Нові, нестандартні ситуації, що виникають у реальному навчально-виховному процесі, викликають у них певні труднощі.

Низький рівень (17 і нижче) сформованості притаманний студентам з індіферентним ставленням до означеного виду діяльності початкових класів. Студенти характеризуються негативною мотивацією до вибору педагогічної професії, невизнанням сучасних освітніх

парадигм та особливостей навчальної діяльності вчителів початкових класів, відсутністю професійного самовдосконалення, нездатністю моделювати навчальну взаємодію та діагностувати навчальну роботу, труднощами у контакті з учнями у загальних та окремих студентів. Невміння до самоконтролю, неадекватність самооцінки, відсутність планування, моделювання, організації педагогічної взаємодії, переважно поверхнева самооцінка та самоаналіз. Низький рівень поширений серед студентів, які не знають про цілі та особистісно-орієнтовану діяльність. Майбутні вчителі цього рівня не виявляють інтересу до освітньої діяльності, мають фрагментарні знання про гуманістичні відносини, вони майже не мають гуманістичних якостей.

У результаті аналізу одержаних експериментальних даних на констатувальному етапі стало можливим визначити вихідні рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до організації виховної роботи з молодшими школярами.

Таблиця (2.2)

Рівні готовності студентів до виховної роботи з молодшими школярами на етапі констатувального експерименту (%)

Рівні готовності	Сума балів	Кількість студентів	
		Експериментальна група(%)	Контрольна група(%)
Високий	54-60	4	5,95
Достатній	34-53	17,33	14,29
Середній	18-33	50,67	50
Низький	17 і нижче	28	29,76

Як засвідчує таблиця, дуже незначна частина студентів (4% – в експериментальній і 5,95% – в контрольній групі) досягли високого рівня сформованості означеної готовності та (17,33% – в експериментальній та 14,29% у контрольній групі) досягли достатнього

рівня готовності до організації та проведення виховної роботи. Майже половина студентів (50,67% – в експериментальній і 50% в контрольній групі) засвідчили середній рівень сформованості означеної готовності. Значна частина майбутніх учителів (28% – в експериментальній і 29.76% – в контрольній групі) перебуває на низькому рівні готовності до організації та проведення виховної роботи.

Проведений нами констатувальний експеримент показав, більшість студентів знаходяться на середньому рівні готовності до виховної роботи. На нашу думку, це обумовлено тим, що студенти не достатньо вмотивовані на підготовку до виховної діяльності, більшість студентів провідною діяльністю вчителя початкових класів вважають навчальну діяльність, а виховання сприймають, не як систематичний цілеспрямований вплив на особистість учня, а як формальне епізодичне проведення виховних заходів, класних годин, виховних бесід, ранків, свят. Отже, такий стан досліджуваної проблеми, актуалізує потребу у вдосконаленні підготовки студентів до виховної діяльності.

Відповідно до завдань та виявлених результатів теоретичного аналізу наукової літератури та констатувального експерименту нами було розроблено модель підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації виховної роботи з учнями початкових класів. (Рис. 2.1)

Метою розробленої нами моделі є підготовка студентів до виховної роботи з молодшими школярами. На нашу думку особистісно-зорієнтований підхід як базова ціннісна орієнтація навчального процесу є домінуючим у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. Він вимагає побудови навчального процесу з урахуванням особистісних диспозицій і мотиваційних суб'єктів навчання. Лише за таких умов стає можливим розкриття потенційних можливостей, здійснення особистісно-значущого й суспільно прийнятого самовизначення, самореалізації та самоутвердження особистості майбутнього вчителя.

Також у підготовці майбутнього вчителя до виховної діяльності важливе значення має діяльнісний підхід. Діяльнісний компонент сприяє формуванню та розвитку в майбутніх учителів різноманітних способів роботи, креативності, творчих здібностей, необхідних для самореалізації особистості.

Акцент на компетентнісному підході обумовлюємо вимогами реформування національної системи освіти, тому кінцевим інтегрованим результатом навчальної діяльності у процесі професійної підготовки є компетенції суб'єктів навчально-виховного процесу.

Ми вважаємо, що для підготовки студентів до виховної роботи необхідно керуватися принципом гуманізму, орієнтації на особистість, педагогічної активності і саморозвитку, проблемності, діалогізації, професійної спрямованості.

Принцип гуманізму передбачає створення умов для формування кращих якостей та здібностей студента; гуманізація взаємин між викладачами і вихованцями, повага до особистості майбутнього спеціаліста, розуміння його запитів, інтересів, гідності; виховання гуманної особистості, щирої, людяної, доброзичливої, милосердної.

Принцип орієнтації на особистість – вибір змісту методів, форм навчання спирається на природну схильність студентів до пізнання,

цілеспрямовано актуалізує їхні духовні потреби та інтереси, сприяє їх духовній самореалізації.

Однією з умов досягнення успіху в навчальній діяльності є *активність* студентів, в основі якої лежить змістовна мотивація, спрямована на участь у навчально-пізнавальній діяльності. Ця активність виражається в тому, що студенти усвідомлюють цілі навчання, планують і організують свою діяльність, уміють її контролювати, виявляють інтерес до професійних знань, ставлять питання та вміють їх вирішувати.

Принцип саморозвитку покладений в основу особистісного та професійного розвитку і самореалізації особистості. У сучасній науці категорія «саморозвиток» є однією з ключових. У психологічній теорії дане поняття визначається як процес, «що складається усвідомлення і прийняття індивідом власного досвіду і власної особистості» [5, с.24]. Саморозвиток здійснюється в рамках життєдіяльності, що визначається здатністю здійснювати особистісні вибори на основі пізнання себе.

Принцип проблемності передбачає орієнтацію майбутнього фахівця на вирішення реальних педагогічних проблем.

Принцип діалогізації навчання – відмова від монологізму як соціально-орієнтованого спілкування – діалогу; розвиток у студентів уміння бачити сильні та слабкі аспекти співрозмовника, критично ставитися до отриманої інформації, розрізняти упереджену та неупереджену інформацію, виявляти розбіжності в позиціях учасників діалогу та розуміти позицію співрозмовника.

Принцип професійної спрямованості полягає у розширенні міжпредметних зв'язків до зв'язків з предметами професійно-технічного циклу, засвоєння студентами знань, умінь і навичок міжциклового характеру, формування якостей особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Всі вищезначені принципи реалізують зміст професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, що визначено державними нормативними документами такими, як освітня професійна програма (ОПП) і освітня кваліфікаційна характеристика (ОКХ). *Освітня професійна програма* – галузевий нормативний документ, у якому визначається нормативний термі та зміст навчання, нормативні форми державної атестації, встановлюються вимоги до змісту, обсягу й рівня освіти та професійної підготовки фахівця з відповідного напрямку та освітньо-кваліфікаційного рівня. *Освітня кваліфікаційна характеристика* – це основні вимоги до професійних якостей, знань і умінь фахівця, які необхідні для успішного виконання професійних функцій. Зміст освітньо-кваліфікаційної характеристики визначається Міністерством освіти України для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня.

У процесі нашого дослідження ми дійшли висновку, що найефективнішими формами роботи для підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи є лекції, тренінги, практичні заняття, самостійна робота, педагогічна практика, виховні заходи, кураторські години, відвідування театру, виставок, музеїв, екскурсій, конкурсів мистецької діяльності, а також організація волонтерських ярмарок, святкових заходів.

Найефективнішими для досягнення поставленої мети є традиційні та інноваційні методи.

Успішна підготовка майбутнього вчителя до виховної роботи вимагає створення педагогічно доцільних умов. Наведені вище положення дали можливість сформулювати такі *умови*:

- забезпечення у студентів позитивної мотивації професійної підготовки до виховної діяльності;

- Посилення освітньої спрямованості викладання з педагогічних дисциплін на основі взаємодії предмета та предмета.
- Залучення майбутніх учителів до виховної діяльності у процесі проходження різних видів педагогічної практики.
 - Організація особистої та професійної самоосвіти та самовиховання студентів під час їх вступу поза аудиторної роботи.

Проаналізувавши науково-методичну літературу, ми дійшли висновку, що виділяють 5 етапів формування вмінь, необхідних для організаторсько-педагогічної діяльності.

Нами було сформовано компоненти готовності процесу формування професійних умінь, а саме: цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-процесуальний, оцінно-результативний.

Для визначення рівнів сформованості вмінь, необхідних для організаторської педагогічної діяльності, у майбутніх учителів застосовані такі критерії:

- Мотивоційно-ціннісний,
- когнітивний,
- діяльнісно-операційний,
- рефлексивно-оцінний.

Виявлено *низький, середній, достатній та високий* рівні підготовки до виховної роботи.

Дотримання всіх вищезначених положень у процесі моніторингу та аналізу дають змогу дійти до кінцевого результату, а саме: підготовки майбутніх вчителів до виховної діяльності з молодшими школярами.

2.3. Спостереження динаміки готовності студентів до виховної діяльності в початковій школі

Враховуючи теоретичні основи дослідження та визначені нами педагогічні умови, які забезпечують ефективність підготовки майбутніх учителів початкових класів, виявленого стану такої готовності стала можливою розробка методики формування професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до виховної діяльності, а саме до створення виховних ситуацій.

Через те, що освітня програма недостатньо розкрила особливості організації виховного процесу в початковій школі, зокрема використання виховних ситуацій, доцільним вважаємо запровадження педагогічного тренінгу "Організація виховних ситуацій у початковій школі". Програму тренінгу націлено на поглиблення знань про особливості особистісних та професійних якостей учителя початкових класів, специфіку його виховної діяльності, створення виховних ситуацій, власного самопізнання.

Ми розуміємо, що в реальному напруженому навчально-вихованому процесі у ВНЗ важко знайти час для додаткових спецкурсів, спецсеминарів, тощо. Тому вважаємо доцільним використовувати методичні матеріали у процесі викладання навчальних дисциплін педагогічного напрямку, зокрема на заняттях з «Теорії та методики виховання».

Суть формуючого експерименту полягала в тому, що тестові групи впроваджували педагогічні умови, методи формування професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до створення навчальних ситуацій. У контрольних групах процес навчання був організований традиційним способом.

Таким чином, обґрунтований нами підхід має на меті вдосконалення методи підготовки майбутніх учителів початкових класів готовності до професійної освіти діяльності у цілому і до створення виховних ситуацій, зокрема, оскільки він відповідає сучасним принципам реформування та модернізації їхньої фахової підготовки та забезпечує системність узагальнених уявлень про особливості виховної діяльності вчителя початкових класів; сприяє розвитку педагогічного кругозору, гуманістичних професійно-ціннісних мотивів і установок; розвиває вміння організовувати виховну взаємодію з молодшими школярами, діагностувати її перебіг та результати; формує логічно-критичне мислення, здатність до проектування та самооцінки власної діяльності; забезпечує організацію самостійної творчої діяльності студентів, спрямовану на виокремлення і реалізацію шляхів професійного вдосконалення на професійну та особистісну самоосвіту і самовиховання тощо.

На початку педагогічного тренінгу нами було проведено лекційне заняття «Професійна діяльність – творчий процес», мета якого є формування мотивації у студентів до розвитку творчості за допомогою організації виховних ситуацій.

Під час проходження лекції ми акцентували увагу, що у розвинених країнах світу, таких як Китай, Південна Корея, Сінгапур, Нова Зеландія на державному рівні прийшли до розуміння важливості заохочення творчості в якості національної мети. Здатність до творчості є найбільш важливою характеристикою, яка береться до уваги під час працевлаштування нових співробітників.

У ході лекції аналізувалися різні підходи до трактування поняття «творчість», «педагогічна творчість». З одного боку це активна професійна діяльність учителя, спрямована на пошук ефективних форм і методів навчання та виховання учнів, розвиток їх творчих можливостей, а також умова становлення педагога, його самопізнання і самореалізація

як особистості. З іншого боку, педагогічну творчість розглядають як процес розв'язання вчителем різноманітних навчально-виховних завдань у ситуаціях, які постійно змінюються. Саме тому одним з ефективних засобів підготовки майбутніх учителів до творчої педагогічної діяльності є організація виховних ситуацій у процесі професійної підготовки.

Наступним кроком було проведення лекції на тему: «Виховні ситуації тв. Їх класифікація». Мета даної лекції: ознайомити студентів з визначенням «виховна ситуація», показати її виховні можливості на різних етапах формування особистості; запропонувати класифікацію виховних ситуацій.

Виховні ситуації – спеціально організовані педагогічні умови для формування в учнів мотивів позитивної поведінки або подолання недоліків. Ситуація стає освітньою, коли їй надається освітній напрямок. Чим привабливішим, складнішим та проблематичнішим він є для студента, тим більше зусиль він докладе до свого аналізу, тим кращим буде результат. Навчальні ситуації допомагають формувати в учнів здатність представляти себе, а не іншу людину, приймати найбільш відповідні рішення та координувати з ними власні дії.

В основу кваліфікації запропонованої студентам було покладено зміст суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихователів і вихованців.

Так, до *першої* групи віднесено емоційно насичені виховні ситуації, в основі яких покладено переважно рефлексивно-вербальна взаємодія вчителя та учнів (вербальні ситуації фантазування, імітації, мрії, аналізу; ситуації морального вибору; емоційно привабливі ситуації; ситуації споглядання, милування, захоплення красою; ситуації конфлікту). *Друга група* – практично спрямовані виховні ситуації, сутність яких полягає в створенні умов для взаємодії в процесі практичної діяльності учнів (трудові ситуації, ігрові ситуації). До *третьої* групи належать творчо зорієнтовані виховні ситуації, під час

створення яких учитель забезпечує творчу взаємодію з вихованцями (ситуації творчості).

Також виокремлено два види виховних ситуацій залежно від кількості учасників взаємодії: індивідуально особистісні, колективно зорієнтовані.

У пошуках підходів до вдосконалення процесу формування професійної готовності майбутніх учителів початкових класів до створення освітніх ситуацій ми переконались, що теоретичні знання стали подальшими практичними заходами та стали початком професійного розвитку.

Чітка спрямованість дослідно-експериментальної роботи на формування умінь створювати виховні ситуації зумовила необхідність використання під час практичних робіт важливого методу формування виховних умінь, який трактується як початковий етап щодо самосійної виховної діяльності вчителя. Аналіз виховних ситуацій має на меті формування вміння застосувати знання в творчих умовах, аналізувати й оцінювати дії вчителів щодо доцільності використання різних видів виховних ситуацій; виробляти вміння бачити й відчувати виховну ситуацію, адекватно реагувати на неї. Послідовність аналізу педагогічних ситуацій передбачає розв'язання поставлених завдань, самостійне формулювання висновків, рекомендацій.

З цією метою на практичних заняттях студентам було запропоновано проаналізувати виховні ситуації. Наведемо приклад таких ситуацій:

Ситуація 1

Під час занять надворі випав перший лускатий, пухнастий сніг. Майже всі діти дивляться у вікно і бурхливо реагують на стихію. Після кількох різких зауважень та прямих вимог учитель досягає порядку. Час навчання все ще витрачається на встановлення дисципліни та робочого

середовища. Але деякі студенти виглядають у вікно. Які почуття переповнюють дітей?

Завдання для аналізу

- Дайте оцінку діям учителя.
- Який вид виховної ситуації ми спостерігаємо?
- Яка роль методу створення виховних ситуацій у формуванні особистості школяра?
 - Які якості особистості виховуються у процесі створення ситуацій милування і захоплення красою?
 - Які інші методи виховання можна застосувати у даній ситуації?

Наведемо уривок із відповідей студентів "На мою думку вчителька вчинила неправильно в даній природна освітня ситуація, яка «навіювала» зиму. Діти, котрі побачили перший лускатий, пухнастий сніг, були від природи щасливими, веселими, цікавими та переповненими почуттям піднесення. Думаю, багато хто хотів вибігти на вулицю і пограти.

Вчитель вимагав від дітей порядку і дисципліни і нещадно втрачав багато часу. Я вважаю, що в цій ситуації потрібно було дозволити дітям відкласти роботу і спостерігати за чудовою погодою, танцями сніжинок. Після кількох хвилин захоплення ви можете повернути дітей до роботи і, залежно від теми та теми класу, скласти речення про побачене або математичну задачу. "

Ситуація 2

Третьюкласник Андрій М. був невпевненим і не дуже здібним хлопчиком, навчання йому давалося складно. Біля дошки він, зазвичай, губився, червонів, забував вивчений матеріал, вимовляв лише декілька фраз, починав говорити не те або зовсім замовкав. Учителька вирішила створити для хлопчика ситуацію успіху у навчанні, для цього дала йому

додому окреме завдання. Після відповіді на поставлене запитання, яка за якістю майже нічим не відрізнялася від попередніх, учителька емоційно похвалила хлопчика і поставила високий бал у щоденник. Крім того, вона сказала, що Андрій сьогодні набагато краще вивчив урок, ніж раніше, були лише невеликі неточності. Цей прийом учителька використовувала декілька разів. Через деякий час хлопчик почав учитися набагато краще.

Завдання для аналізу

- Дайте оцінку діям учителя.
- Яка роль виховних ситуацій успіху у вихованні дітей?
- Які якості особистості формуються з допомогою методу створення виховних ситуацій?
- Які інші методи виховання можна застосувати у даній ситуації?
- Науково обґрунтуйте свій вибір.

Відповідь студентки: "На мою думку, вчителька використала педагогічно доцільний метод виховання – створення виховної ситуації успіху, виходячи з того, що потрібно робити опору на позитивне, надавати перевагу у вихованні молодших школярів методам заохочення перед покараннями. Це стосується, насамперед, дітей із заниженою самооцінкою, як було у випадку з Андрієм. Учителька зуміла продумати ситуацію, поставити учня в такі умови, які дали гарантію на успіх.

Проте, на мою думку, крім самооцінки, слід урахувати рівень розвитку пам'яті хлопчика, якість підготовки домашніх завдань, можливо, хлопчик погано виконував завдання вдома. Не знаючи відповіді на ці питання, можна отримати зворотний результат".

Практична робота "Моделювання й організація виховної ситуації" мала на меті формувати в студентів уміння та навички

проекувати, моделювати й реалізовувати вербальні виховні ситуації, розвивати професійно-педагогічні якості.

Завдання до практичної роботи

1. Проаналізувати досвід роботи класиків педагогіки, вчителів - новаторів (на основі їхніх праць) та безпосередньо досвід роботи кращих учителів початкових класів, вибрати й описати зразки створення виховних ситуацій. Результати узагальнити в таблиці.

2. Скласти за заданим алгоритмом «технологічну карту» вербальної виховної ситуації.

3. Продумати бесіду, розробити детальний план-конспект її проведення, презентувати у творчій групі на "аукціоні виховних знахідок".

4. Підготуватись до ділової гри-імітації, продемонструвати фрагмент створення вербальної виховної ситуації як частини розробленої форми виховання.

З метою закріплення теоретичних знань і вироблення вміння організувати вербальну взаємодію на практичному занятті серед інших пропонуємо студентам розробити бесіду як один із прийомів виховної вербальної ситуації "Давайте познайомимось". Колективне обговорення, аналіз варіантів виховної ситуації й бесіди сприяють виробленню оптимального змісту завдання. З метою формування впевненості в своїх силах методом імітаційної ділової гри в творчих групах відпрацьовується методика організації взаємодії. Програвання студентами ролей вихователя й вихованців дає змогу глибше усвідомити технологію особистісно-зорієнтованого діалогу та взаємодії, відчути стан дитини.

З метою усвідомлення власної позиції в педагогічній взаємодії з молодшими сприятимуть школярами та набуття навичок, які сприятимуть підвищенню ефективності цієї взаємодії, майбутнім

учителям початкових класів експериментальної групи було запропоновано такі тренінгові вправи:

1. Налаштовування студентів на педагогічну взаємодію

Вправа "Знайомство" (5-10 хв.)

Мета: зняти емоційну напругу, сприяти відкритості в стосунках.

Інструкція: "Я пропоную розпочати роботу з процедури знайомства. Будь ласка, назвіть своє ім'я та три свої негативні якості, Назва яких починається з тієї ж літери, що й ваше ім'я. Потім розкажіть, як ви намагаєтеся їх позбутися». Відбувається обмін думками.

Вправа «Дзеркальне відображення» (10-15 хв.)

Мета: розвивати здатність до встановлення контакту, розуміння та передбачення дій партнера.

Інструкція: оберіть собі у пару людину, яку ви знаєте найменше; станьте обличчям одне до одного. Домовтеся, хто почне виконувати завдання, а хто його продовжуватиме. Той, хто починає, робитиме різні рухи руками, головою, очима, всім тілом. Другому учаснику треба максимально точно повторювати всі рухи партнера. Через деякий час партнери обмінюються ролями. Далі обидва намагаються виконувати однакові рухи.

Обговорення: Чи виникало відчуття передбачення дій партнера, за рахунок чого? Які почуття виникали стосовно партнера?

Вправа «Малювання парами» (10-15 хв.)

Мета: розвивати готовність до взаємодії, сензитивність до невербальних засобів спілкування.

Інструкція: оберіть собі у пару людину, яку ви не досить добре знаєте. Кожна пара отримує аркуш паперу і однією ручкою на двох малює спільний малюнок. Обом учасникам ручку тримати разом, малювати треба, не перемовляючись. Намагатися узгодити свої дії з партнером тільки жестами.

Обговорення: Які почуття виникли під час спільного малювання? Чи вдалося намалювати задумане? Що допомагало у процесі малювання? Які були труднощі?

На практичних заняттях студентам дається завдання створити і постійно поповнювати «банк виховних ситуацій» із досвіду роботи вчителів та власного досвіду в процесі проходження різних видів педагогічної практики. Для ефективного створення виховних ситуацій студенти повинні мати яскраві приклади використання цього методу виховання в досвіді роботи вчителів-новаторів, кращих учителів-практиків.

Далі ми пропонували майбутнім учителям початкових класів тренінгові вправи, спрямовані на розвиток та вдосконалення емпатичних здібностей. Адже, як відомо, емпатія вчителя виступає необхідною передумовою налаштування на особистісно-зорієнтоване спілкування. Ми ставили на мету розвинути в студентів такі якості:

- здатність орієнтуватись у своїх почуттях, емоційна відкритість;
- активізація здібностей створювати емоційно теплу та довірливу атмосферу в спілкуванні;
- формування емоційно-позитивного ставлення до молодших школярів.

Вправа «Зустріч поглядами» (5-10 хв.)

Мета: формування працездатності, розвиток уваги до невербальних засобів спілкування, встановлення контакту.

Інструкція: усі стають у коло й опускають очі. За сигналом учасники мовчки піднімають очі і дивляться на одну людину в колі, якщо двоє зустрінуться поглядами, вони простягають одне одному руки і виходять за коло. Завдання групи – швидше розійтись на пари.

Обговорення: Як настрій? Хто хоче поділитися своїми враженнями?

Вправа «Доброго дня, я радий тебе бачити...» (10-15 хв.)

Мета: зняття емоційної напруги.

Інструкція: учасники звертаються по черзі одне до одного, починаючи вислів «Доброго дня, я радий тебе бачити...». Треба сказати щось гарне, приємне, але обов'язково від усього серця, відверто.

Вправа «Групова картина» (5-10 хв.)

Мета: створення довірливої атмосфери у стосунках.

Інструкція: один учасник бере чистий аркуш паперу і починає малювати картину, яка відтворює його настрій. Потім передає аркуш сусідові, який продовжує малювати, і так далі. Обговорення малюнка.

Вправа «Скажи приємне» (5-10 хв.)

Мета: створення позитивних емоцій.

Інструкція: кожному учаснику пропонується виявити цілій групі або окремому її учаснику підтримку, співчуття або симпатію.

Гра «Позиційне спілкування» (5-10 хв.)

Мета: формування емоційно-позитивного ставлення до молодших школярів.

Інструкція: гра проводиться в три етапи. На першому – двоє учасників програють ситуацію «вчитель-учень». Можна обрати такі теми: «Учень палить у школі» і так далі. Визначаються комунікаційні позиції: учитель виступає суворим, реалізує формально-оцінювальний тип спілкування, учень – виправдовується. Ситуація обговорюється в групі.

На другому етапі програється така ж сама ситуація, але комунікативні позиції змінюються: вчитель переходить на демократичний стиль, а учень поводить себе зарозуміло, з викликом. Обговорюються причини виникнення ситуацій залежності вчителя від учня, а також можливості уникнення таких ускладнень. На третьому

етапі організовується груповий пошук засобів, що допомагають учителю побудувати психологічно повноцінне спілкування з учнями.

Створення виховних ситуацій на заняттях психолого-педагогічного циклу пропонує використання таких завдань, загальний шлях виконання яких полягає в тому, що через розв'язування проблеми професійної спрямованості у студентів загострюється професійний інтерес, актуалізуються наявні знання, закріплюються навички педагогічного аналізу та узагальнення, розвиваються педагогічні здібності й установки. Включення майбутніх педагогів у ситуації професійної спрямованості створює умови, у яких вони отримують можливість самостійно аналізувати педагогічні процеси, встановлювати зв'язки між явищами, педагогічними впливами та реакціями-відповідями учнів, усвідомлюючи логічний зв'язок, послідовність дій, зіставляти раніше вивчене з новими знаннями та використовувати їх для розв'язання виховних ситуацій. Л. Кондрашова у роботі «Методика підготовки майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями» наводить такі види освітніх ситуацій: ілюстрації ситуації, ситуаційні вправи, оцінки ситуації, ситуаційні проблеми.

Ілюстративні ситуації використовуються для отримання нових знань, показуючи найбільш вірогідні шляхи вирішення запропонованих проблем. Наприклад, на заняттях з дисципліни педагогічного циклу можуть бути використані такі ситуації-ілюстрації:

Ситуація 1

У 3-му класі – дівчата-близнючки із багатодітної родини. Вони скромно вдягнені, ніколи не приносять до школи сніданків, солодощів. Діти ставляться до них зі зверхністю. Коли сестрам пропонують відповідальне доручення, інші з цього глузують. Як наслідок дівчата відмовляються спілкуватися з однокласниками. Як вплинути на цю ситуацію?

Ситуація 2

У 2-му класі навчається хвора дитина (порушення дикції, кульгава тощо). Однокласники стороняться її, позаочі висміюють. Як вплинути на ситуацію? Ознайомлення студентів із типовими ситуаціями зі шкільного життя та методами їх розв'язування сприяє ефективній підготовці майбутніх педагогів до соціалізації підростаючого покоління.

Ситуації з фізичними вправами характеризуються вищими вимогами до розвитку професійних здібностей та навичок; Потрібно оволодіти методами розв'язання педагогічних проблем і знайти еволюцію запропонованої ситуації. Його мета - розвивати та закріплювати навички навчальної діяльності та методи виховного впливу на учнів та активізувати взаємодію з ними та колективом класу. Наприклад, студентам пропонуються такі ситуативні вправи:

- поспостерігайте у класі за орієнтацією чергування та проаналізуйте його педагогічну доцільність і ефективність;
- порадьте учню початкової школи, як краще виконати суспільне доручення;
- висловіть вдячність дитині, яка успішно виконала поставлене завдання.

Такі ситуації-вправи дозволяють студентам оцінити ступінь сформованості у себе методів педагогічної роботи, рівень розвитку професійних умінь та навичок.

Ситуації-оцінки покликані, щоб оцінити вже прийняття рішення чи обрати один із запропонованих варіантів, вмотивувавши заключний висновок.

Ситуація 1

У четвертому класі хлопчик із багатодітної родини при кожній нагоді нагадує про свої права та привілеї. Як я повинен реагувати на це?

- а) спокійно реагувати на такі "виступи", але не користуватися "можливістю" неускладненої дитини;

б) серйозно збентежити хлопчика та виявити, що його права вже запам'ятав весь клас;

в) різко сказати: "Я теж з великої родини, ну і що?";

г) Звернення до гордості дитини: «Поводитись гідно, бо ти чоловік?»;

д) терпляче ставитися до заохочень дитини: багатодітні родини у нас – велика рідкість, і школа повинна таких дітей максимально підтримували.

Ситуація 2

На уроці фізкультури учень 4 класу жував гумку, надував пузирі. Вчитель почав вимагати, щоб він зупинився. Хлопчик вдавав, що викидає гумку, але продовжував жувати. Вчитель зробив ще одне зауваження - безрезультатно.

Вчитель: Скільки разів вам доводиться повторювати одне і те ж?! Безглуздо!

Студент: Чому ти мене так називаєш? Самі!

Після цього вчитель вигнав хлопчика з класу.

Оцініть дії вчителя. Запропонуйте інші шляхи вирішення ситуації.

Ситуаційні проблеми, що включають детальний аналіз ситуації з метою вибору найкращих рішень, вимагають ряду знань, відповідних методів педагогічної роботи та розвитку педагогічного мислення.

Ситуації-проблема: на прохання вчителя прибрати своє робоче місце після уроку другокласник зауважив, що вдома всі побутові роботи виконує хатня робітниця, яку він запросить на прибирання у школі.

Вчитель: Кожна людина повинна самостійно виконувати побутову роботу.

Учень: Навіщо я буду це робити, коли в батьків є гроші, щоб все оплатили. І вам у клас вони купили телевізор та DVD-програвач. Тому не заставляйте мене.

Яку стратегію поведінки доцільно обрати вчителю?

Моделювання педагогічних ситуацій допомагає розкрити перед майбутніми вчителями початкової школи соціальне значення обраної професії, основні її кваліфікаційні характеристики; забезпечити тісний зв'язок між теоретичним блоком та його практичною реалізацією у навчально-виховному процесі школи; побачити і з'ясувати типові перешкоди, які виникають у вчительській діяльності та визначити шляхи їх подолання.

Використання у навчально-виховному процесі педагогічних ситуацій виводить студента із позицій суб'єкта навчання у роль «учителя»; пришвидшує його становлення як професіонала, який володіє прийомами соціалізації молодшого школяра; визначає ступінь готовності до майбутньої фахової діяльності.

Слід зазначити, що результативність опанування тренінгових вправ, ігор, які сприяли налаштуванню студентів експериментальних груп на взаємодію з молодшими школярами, підвищенню рівню їх емпатії, ми мали змогу перевірити при проходженні ними педпрактики. Наступні завдання та ситуації спочатку обговорювались на заняттях, а потім застосовувались майбутніми вчителями початкових класів на уроках читання, рідної мови, природознавства, у позакласній роботі.

Пропонуємо кілька проблемних ситуацій.

Проблемна ситуація 1

Розповідає вчитель:

Суботнього ранку, прокинувшись, Оленка встала і пішла на кухню. Там вона побачила, що бабуся миє підлогу. «Доброго ранку, бабусечко!», – чемно привіталася Оленка, взяла смачненький пиріжок і побігла дивитися мультфільм.

(Вчитель) – Чи можна назвати Оленку ввічливою дівчинкою?

(Учень) – Можна, вона привіталася з бабусею.

(Учень) – Так, вона знає «чарівні» слова, вживає їх.

(Вчитель) – Чи можна її назвати культурною людиною?

(Учень) – Ні, бо їй треба було запропонувати свою допомогу бабусі.

Висновок: культурна людина стежить не тільки за своєю мовою, зовнішнім виглядом, а й за поведінкою.

Для письмового завдання: можна записати прислів'я або приказки, списування чи диктант.

Хто батька-матір зневажає, той добра не має.

Ласкава дитина – як щаслива година.

Пам'ятай, що до рідних потрібно ставитися зі щирою любов'ю, повагою й чуйністю.

Піклуйся про них, не завдай їм прикрощів. Бережи рідних – це найдорожче, що у тебе є.

Проблемна ситуація 2

У Віті нова іграшка. Діти займають чергу, щоб погратися нею. Раптом підходить друг Віті й просить: «Дай погратися без черги!».

- Як би ти вчинив на місці Віті? Поясни свої дії.

Обговорення: учні згадують, які випадки траплялися з ними, і як вони виходили з цієї ситуації.

Висновки: допомагай товаришеві, ділися з ним, будь ввічливим. Зупини друга, якщо він робить негідний вчинок.

Для письмового завдання: записати спільнокореневі слова, які є в прислів'ях:

Вірний друг – то найбільший скарб.

З добрим дружись, а лихих стережись.

Людина без дружби, що дерево без коріння.

Проблемна ситуація 3

– Діти, – звернувся вчитель до чергових по класу, – я бачу, ви втомилися, йдіть додому, хай клас залишиться неприбраним!

Запитання для обговорення:

– Як би ти діяв у такій ситуації? Чому?

Діти у зошити записують висновок: людина, яка працює на совість, з душею, відчуває не тільки втому, а й велику радість.

Для письмового завдання: записати свої обов'язки в зошиті, підкреслити дієслова.

Проблемна ситуація 4

До школи поспішали дві дівчинки-першокласниці. Надійка і Катруся.

Тільки-но дівчата підійшли до переходу, а на зустріч їх дідусь. Він обмацав поперед себе дорогу довгим сучкуватим юнком.

– Давай допоможемо йому, – сказала Надійка подрузі. – Він же зовсім не бачить.

– Та ти що! Ми ж запізнимося на урок, – відповіла Катруся й побігла вперед. Надійка постояла мить і рішуче підійшла до дідуса:

– Дозвольте, я...

Питання для обговорення:

1. Який відбувся діалог між Надійкою і дідусем?
2. Як ви думаєте, як учитель відреагував на вчинок дівчинки, адже вона запізнилася на урок?

Висновки: не можна залишатися байдужим, якщо людина потребує допомоги. Треба бути завжди людиною, не дивлячись ні на які обставини.

Проблемна ситуація 5

Дві подруги, повертаючись з лісу, побачили їжачка. Оленка зраділа й поклала його в кошик, щоб показати братику. Катруся зупинила подругу й щось їй сказала. Оленка витягла їжачка з кошика і відпустила.

Питання для обговорення:

1. Як ви гадаєте, яка розмова відбулася між дівчатами? Відновіть цю розмову.

2. Чи були у вашому житті такі випадки. Розкажіть про них.

Висновки: лісовим мешканцям завжди краще жити на волі, тому не треба брати їх додому, оскільки вони можуть загинути.

Для письмового завдання: напишіть твір-опис мешканця лісу, доберіть загадки про нього.

Після закінчення педагогічної практики, у процесі обговорення виявилось, що молодші школярі з цікавістю виконували запропоновані проблемні ситуації, рефлексивні завдання.

Також у процесі формувального експерименту нами було опрацьовано наступні виховні ситуації:

Ситуація №1. Ви приступили до проведення уроку в 3 класі. Всі учні заспокоїлися, настала тиша, і раптом у класі хтось з учнів голосно засміявся. Коли ви, не встигнувши нічого вимовити, здивовано подивилися на учня, що засміявся, він, дивлячись вам прямо в очі, сказав: "Мені завжди смішно дивитися на вас і хочеться сміятися, коли я вас бачу". Яка реакція вчителя буде доцільною в такій ситуації?

Ситуація 2. На уроці після того, як ви провели кілька занять у новому класі, учень 2-го класу каже вам: "Моя мама вважає, що ви дуже молода і не зможете нас навчити". Що має на це відповісти учитель?

Ситуація №3. Учитель дає учневі 2-го класу завдання, а той не хоче його виконувати і при цьому категорично заявляє: "Я не хочу це і робити!" - Яка повинна бути реакція вчителя?

Ситуація №4. Учень 4-го класу, розчарований своїми навчальними успіхами, сумнівається у власних здібностях. Після того, як отримав погану оцінку з контрольної роботи, він говорить учителеві: "Я - найгірший учень у класі і мені ніколи не щастить. Я ніколи не зможу учитися на відмінно і не відставати від інших учнів у класі.". Що повинен на це йому відповісти вчитель?

Ситуація №5. Учень 4-го класу каже вчителю: "Я не прийду завтра, тому що ми з мамою і татом поїдемо до аквапарку. Мама каже, що мені потрібно відпочити від школи". Яка має бути реакція вчителя?

Ситуація №6. Учень 3-го класу, побачивши вчителя, коли той увійшов до класу голосно звертається до вчителя: "Ви погано виглядаєте сьогодні". Як на це повинен відреагувати вчитель?

Ситуація №7. Учениця 3-го класу каже вчителю: «Я вирішила не ходити на уроки музики, я навчаюся у музичній школі, тому уроки музики в школі мені не цікаві і не потрібні. Я все уже знаю.» Як на це повинен відреагувати вчитель?

Ситуація №8. Учитель почув, як учень 2-го класу вихваляється перед однокласниками і говорить, демонструючи зайву самовпевненість: "Немає нічого такого, щоб я не зумів би зробити, якби захотів. Я найрозумніший у класі". Чи повинен учитель втрутитися? Якщо так, то що саме він повинен сказати учням? Якщо ні, то як має вчинити учитель?

Ситуація №9. У відповідь на відповідне зауваження вчителя учень 3-го класу говорить, що для того, щоб краще встигати з предмету, йому не потрібно багато працювати: "Я і так розумний". Що повинен відповісти йому на це вчитель?

Ситуація №10. Учень 1 класу вкотре говорить вчителю: "Я знову забув принести зошит (підручник, спортивну форму, альбом і т.д.) Мені мама не поклала". Як повинен на це відреагувати вчитель?

Ситуація №11. Учень 1-го класу у розмові з учителем говорить йому: "Я так вас люблю!" Як має прореагувати на таке зізнання вчитель?

Ситуація №12. Учень 3-го класу, відмінник, зі стабільною траєкторією навчання, вперше отримує задовільну оцінку з письмової роботи. Така оцінка – справжнє здивування для нього та його батьків. Наступного дня учень при всьому класі звинувачує вчителя у поганій підготовці до контрольної роботи: "Це все через вас я отримав погану

оцінку, тому що ви мене погано навчили!" Що повинен на це відповісти вчитель?

Ситуація №13. Учениця першого класу відмовляється сидіти з хлопчиком, пояснюючи це тим, що він їй не подобається. Як на це повинен відреагувати вчитель?

Ситуація №14. Урок трудового навчання. До вчителя на урок без попередження завітав завуч. Раптом одна дівчинка голосно, повідомляє про те, що вона забула вдома картон. Вона так рознервувалася, що почала плакати. Яка має бути реакція вчителя в запропонованій ситуації?

Ситуація №15. У вчителя відбулася неприємна розмова з батьком одного з учнів. На поради та рекомендації приділити більше уваги власній дитині та провести виховну бесіду, вчителька отримує неочікувану відповідь: "Займайтесь своїми справами, зі своїм сином я сам розберусь! Атестат, якщо треба, ми купимо". Як має відреагувати вчитель?

Ситуація №16. На прохання завідувача навчальної роботи вчитель підміняє хворого колегу в 4-му класі. З самого початку уроку клас важко піддається управлінню. Діти не звертають на нового вчителя жодної уваги. Як має поводити себе учитель?

Ситуація №17. Учитель (молодий фахівець) прийшов працювати до третього класу, де до нього працював інший учитель. Учні стали отримувати нижчі оцінки, ніж попереднього навчального року. На перших батьківських зборах батьки учнів у брутальній формі стали висувати претензії до вчителя. Який можна знайти вихід з конфліктної ситуації?

Ситуація №18. Одна з колег давала відкритий урок. Усі вчителі зрозуміли, що урок заздалегідь готували, що відповіді учнів завчасно підготовлені, тому він пройшов нецікаво, однак без неочікуваних

ситуацій Яке ваше ставлення до такого уроку? Яка буде ваша реакція під час обговорення уроку на засіданні методичного семінару?

Ситуація №19. Зранку ви зустрічаєте дітей перед початком уроку в класі на ваше особистісне привітання та побажання доброго ранку учень 2-го класу ніяк не відреагував. Як має повести себе вчитель?

Ситуація №20. У вашому класі є учень, у якого певні проблеми з поведінкою. В чоговий раз, коли мама приходить за дитиною, ви намагаєтеся делікатно пояснити їй проблему, однак несподівано мама повертає розмову в протилежний бік/, вказуючи на ваші недоліки та педагогічні, на її думку, методи виховання. Виявляється, що дитина навмисне наговорює неприємні речі на вчителя. Як правильно побудувати діалог з мамою?

Ситуація №21. Діти у вашому класі приносять дорогі іграшки та коштовні електронні пристрої, з якими вони граються на перервах. Ви помічаєте, що в класі починає відбуватися розшарування за соціальною ознакою. До гри беруть лише тих, у кого є гаджет. Як має повести себе вчитель в такій ситуації?

Ситуація №22. Учениця 2-го класу купує солодощі та іграшки дітям у класі для того, щоб вони дружили з нею. Ви дізнаєтеся про це. Яка має бути його реакція на ситуацію?

Ситуація №23. Учень 4-го класу під час уроку грається телефоном. На ваше зауваження припинити, він в грубій формі відмовляється. Як має вчинити вчитель у такій ситуації?

Ми вважаємо за доцільне в методиці формувати у студентів – майбутніх учителів початкових класів готовності до професійної виховної діяльності виділити етап узагальнення, яке відбувалось під час заключного заняття «Самовиховання майбутнього вчителя – шлях професійного зростання». Розробляючи концепції «Я- реальний», «Я лише досконалий», майбутні фахівці усвідомлювали різницю між власною собистістю і спроектованим ідеалом. Це сприяло не лише

сформованих або бажаних якостей учителя-вихователя й пошуку шляхів підвищення студентами свого професійного рівня.

З метою з'ясування рівня готовності студентів експериментальної та контрольної груп до виховної роботи з молодшими школярами їм було запропоновано розв'язати низку тестових професійно-виховних завдань.

Порівняльні кількісні дані рівнів готовності студентів до виховної роботи з молодшими школярами на констатувальному і формульовальному етапах дослідження подано в таблиці 2. 3

Таблиця (2.3)

Рівні готовності студентів до виховної роботи з молодшими школярами
(контрольний зріз, у %)

Рівні готовності	Сума балів	Експериментальна група		Контрольна група	
		Констат. етап	Формув. етап	Констат. етап	Формув. етап
Високий	54-60	4	25,3	5,95	5,95
Достатній	34-53	17,33	43,3	14,29	20
Середній	18-33	50,67	28,4	50	45
Низький	17 і нижче	28	3	29,76	29,1

Як засвідчує таблиця, за результатами тестових завдань у студентів експериментальної групи відчутні позитивні зміни. Якщо на констатувальному етапі дослідження було виявлено незначну кількість студентів з високим рівнем готовності до організації та проведення виховної діяльності у початковій школі – 4%, то на формульовальному етапі високого рівня досягло 25,3% студентів. Значно змінилася кількість студентів експериментальної групи, які досягли достатнього рівня

готовності: на констатувальному етапі – 17,33%. на формувальному – 43,3%. На середньому рівні готовності залишилися 28,4% студентів експериментальної групи, 3% залишились на низькому рівні.

Щодо характеристики рівня готовності до організації та проведення виховної діяльності у початковій школі студентів контрольної групи, то на формувальному, як і на констатувальному етапах високого рівня готовності досягли лише 5,95% студентів, достатнього рівня готовності досягли 20% студентів контрольної групи (на констатувальному етапі було 14,29%). Середнього рівня готовності досягли 45% студентів контрольної групи (було 50%), на низькому рівні залишилася значна частина студентів контрольної групи 29,1% (було 29,76%).

Впровадження у навчальний процес моделі з підготовки майбутніх вчителів до виховної роботи з молодшими школярами зумовило зростання кількості таких студентів з експериментальної групи, рівень готовності який характеризується вищим та достатнім. Ця динаміка наочно відбивається в діаграмі (Рис. 2.2)

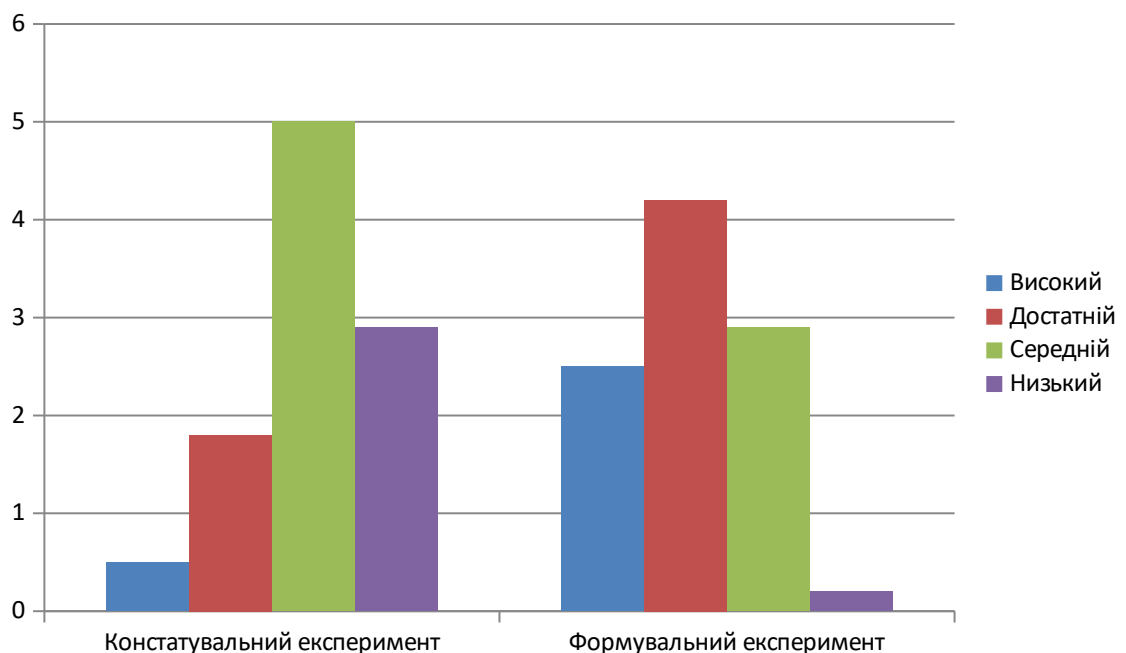

Рис. 2.2 Порівняльний аналіз рівнів готовності студентів експериментальної групи до виховної роботи

Отже, порівняльний аналіз кількісних даних рівнів готовності студентів до організації та проведення виховної роботи на констатувальному і прикінцевому етапах підтвердили правомірність висунутої гіпотези дослідження; засвідчив, що розроблена й впроваджена нами модель формування готовності майбутніх учителів є ефективною і має позитивний вплив на процес професійного зростання студентів.

ВИСНОВКИ

Проведений теоретичний аналіз проблеми і результати експериментального дослідження дозволили дійти таких висновків, що:

1. Проаналізовано теоретичні засади проблеми виховання як педагогічна діяльність – розглядається з позиції організації середовища та створення оптимальних умов для самовиховання дитини. Поняття виховна робота в початковій школі відображає процесуальну сторону виховної діяльності – діяльність класного керівника, батьків щодо здійснення формування певних рис особистості вихованців, з урахуванням конкретних умов її функціонування та характеризує

безпосереднє планування, організацію та проведення тих чи тих виховних заходів у конкретному класі.

Ефективне планування значною мірою позначається на результатах та ефективності виховної роботи. Чітке планування дозволяє педагогу визначити загальні перспективи та конкретні шляхи вирішення виховних завдань, що, в свою чергу, допомагає уникнути багатьох помилок і негативних явищ; допомагає упорядкувати педагогічну діяльність.

2. У сучасній університетській освіті актуалізується проблема вдосконалення змісту з урахуванням аксіологічних вимірів і вимог практики. Стрімкий соціокультурний розвиток суспільства потребує від педагога все нових і нових знань, відповідно час, за який він отримує вищу освіту, зумовлює потребу в нових фахових компетентностях, відповідно зміст викладання потребує постійного оновлення. Традиційно зміст освіти визначається на загальнотеоретичному рівні, на рівні навчальних планів, програм, підручників і навчальних книг та на рівні дидактичного матеріалу. Особливу увагу слід приділяти формуванню у студентів умінь та навичок роботи з батьківським колективом в процесі вивчення педагогіки.

3. Ефективність процесу підготовки майбутніх учителів до виховання молодших школярів реалізується за таких педагогічних умов:

- забезпечення у студентів позитивної мотивації професійної підготовки до виховної діяльності;
- посилення виховної спрямованості викладання педагогічних дисциплін на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії;
- залучення майбутніх учителів до виховної діяльності у процесі проходження різних видів педагогічної практики;

- організація особистісно й професійно спрямованого самовиховання та самоосвіти студентів у процесів позааудиторної роботи.

4. На формувальному етапі дослідження було визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-операційний, рефлексивно-оцінний), показники формування у майбутніх учителів початкових класів професійної готовності до виховної роботи в школі.

Відповідно до визначених критеріїв та показників нами було виокремлено рівні її сформованості: високий, достатній, середній та низький.

У ході написання магістерської роботи зроблено спробу представити модель формування готовності майбутнього вчителя до виховної роботи, яка складається з чотирьох компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-змістовний, рефлексійно-оцінний. Реалізація даної моделі відбувається за п'ятьма етапами: мотиваційно-ціннісний, змістовно-цільовий, процесуальний, контрольнорегулятивний, оцінно-результативний.

Мета експериментально-дослідницької роботи полягала у впровадженні та перевірці ефективності моделі формування готовності майбутніх учителів до виховної роботи з молодшими школярами.

Відповідно до розробленої моделі та визначених педагогічних умов було впроваджено систему цілеспрямованого і послідовного збагачення змісту професійно-педагогічної підготовки студентів.

Результати формувального експерименту дослідження засвідчили, що високого рівня готовності досягли лише 5,95% студентів, достатнього рівня готовності досягли 20%. Середнього рівня готовності досягли 45% студентів, на низькому рівні залишилася значна частина 29.1%. Тому здійснення підготовки студентів до виховної роботи з молодшими школярами за даною моделлю забезпечує значне

підвищення рівнів готовності майбутніх учителів початкових класів до зазначеної діяльності.

Магістерське дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми і може бути продовжено в подальших наукових роботах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонець М. П. Творча спадщина В. О. Сухомлинського у діалозі із актуальними проблемами сучасної початкової освіти. *Початкова школа*. 2008. № 4. С. 5–6.
2. Барабаш Ю. Г., Позінкевич Р. О. Педагогічна майстерність: теоретичні й навчально-методичні основи : навчальний посібник. Луцьк : Вежа, 2006. 476 с.
3. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
4. Бех І. Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 3. С. 5–14.

5. Бех І. Д. Закономірності сучасного виховного процесу. *Дошкільне виховання*. 2004. № 2. С. 3–5.
6. Богданова О. С., Петрова В. И. Методика воспитательной работы в начальных классах : посібник для учителя. Москва : Просвещение, 1986. 190 с.
7. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. Київ : ІЗМН, 1996. 232 с.
8. Бричок Б. Професійне становлення майбутніх педагогів. *Початкова школа*. 2000. № 11. С. 17.
9. Ващенко Г. Виховний ідеал : підручник для педагогів, вихователів, молоді і батьків. Полтава : Полтав. вісн., 1994. Т. 1. 191 с.
10. Ващенко Г. Праці з педагогіки та психології. Київ : Школяр ЛТД, 2000. Т. 4. 416 с.
11. Веред Л.Г. Підготовка вчителя початкової школи до професійної діяльності. *Вісник психології і педагогіки*. 2011. №5. URL:https://www.psyh.kiev.ua/Веред_Л.Г._Підготовка_вчителя_початков_ої_школи_до_професійної_діяльності (дата звернення: 25.04.2019).
12. Виховні технології / упоряд. В. Варава, В. Зоц. Київ : Ред. загальнопед. газет, 2004. 120 с.
13. Волков Б. С. Психология младшего школьника. Москва : Просвещение, 2002. 125 с.
14. Волошина Н. Народна педагогіка і моральне виховання учнів *Шкільний світ*. 2001. № 35. С. 15–17.
15. Воронов В. В. Технология воспитания : пособие для преподавателей вузов, студентов и учителей. Москва : Школьная пресса, 2000. 96 с.
16. Газман О. Відповідальність школи за виховання дітей. *Рідна школа*. 2001. № 5. С. 6–8.

17. Гапоненко Л. Розвиток рефлексії як психологічного механізму корекції професійної поведінки у педагогічному спілкуванні. *Педагогіка і психологія*. 2001. № 3–4. С. 81–89.
18. Гнутель Я. Б. Виховна робота в сучасних умовах : теорія й методика. Тернопіль : Астон, 1998. 262 с.
19. Гуманизация воспитания в современных условиях / под ред. О. С. Газмана. Москва, 1995. 205 с.
20. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі : науково-методичний посібник. Суми : Антей, 2006. 384 с.
21. Дубасенюк О.А. Професійна підготовка педагогічних працівників: науково-методичний збірник / Житомирський держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Київ – Житомир, 2000.
22. Екологічне виховання в початковій школі / упоряд. І. Васильченко, І. Кондратюк. Київ : Ред. загальнопед. газет, 2005. 128 с.
23. Єрмаков І. Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем. Київ : Основи, 2006. 224 с.
24. Зверєва І. Д., Коваль. Л. Г. Діагностика моральної вихованості школярів. Київ, 1995. 186 с.
25. Зязюн І. А., Сагач. І. М. Краса педагогічної дії. Київ : Основи, 1997. 188 с.
26. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2002. 208 с.
27. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2009. 375 с.
28. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. *Інформаційний збірник наказів МО України*. 1996. № 13.

29. Красовицький М. Виховна робота в школі : досвід і проблеми. Київ : Освіта, 1992. 184 с.
30. Красовицький М. Ю. Практична педагогіка виховання : посібник з теорії та методики виховання. Київ, 2000. 218 с.
31. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: монографія. Київ : КМПУ ім. Б.Д.Грінченка, 2003. 272 с.
32. Кузь В., Руденко Ю., Сергійчук. З. Основи національного виховання. *Концептуальні положення*. Київ : ІСД, 1993. С. 134–138.
33. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка родинного виховання : підручник. Київ : Знання-Прес, 2003. 445 с.
34. Курлянд З. Н. Сутність процесу виховання. Одеса : Південноукр. держ. пед. ін.-т ім. К. Д. Ушинського, 1999. 192 с.
35. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навчальний посібник. Харків : ОВС, 2002. 400 с.
36. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів : теорія і технологія. Київ : Стилос, 2006. 543 с.
37. Пальшкова І. О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід: дис. докт. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2009. 474 с.
38. Пелех Л.Р. Перспективи розвитку масових виховних заходів у вищих навчальних закладах нового типу. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : науково-методичний збірник . 2000. Вип. X. С. 54-61
39. Пехота О.М. Особистісно орієнтована педагогіка: концепції, моделі. *Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2000. Вип. 3. Т. 1. С. 34-43.
40. Антонова О.Є., Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003.

41. Семенова Е. М. Тренинг емоціональної устойчивости педагога: учебное пособие. Москва : Изд-во института психотерапии, 2005. 256 с.

42. Слостенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной підготовки. Москва: Просвещение, 1976. 160 с.

43. Старєва Г.М. Формування творчої активності майбутніх педагогів. *Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2000. Вип. 3. Т. 1. С. 82-87.

ДОДАТКИ

Додаток А

Законодавче та нормативне забезпечення виховного процесу

Про молодіжні та дитячі громадські організації

Закон України від 1 грудня 1998 року № 281- XIV

Про свободу совісті та релігійні організації

Закон України від 23 квітня 1991 року № 987- XII

Про загальну середню освіту

Закон України від 13 травня 1999 року № 651- XIV

Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Закон України від 28 лютого 1991 року № 796- XII

Про державну допомогу сім'ям з дітьми

Закон України від 21 листопада 1992 року

Про захист суспільної моралі

Закон України від 23 листопада 2003 року № 1296- IV

Про об'єднання громадян

Закон України від 16 червня 1992 року № 2460- XII

Національна доктрина розвитку освіти

Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002

Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні

Указ Президента України від 4 липня 2005 року № 1013/2005

Про затвердження Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад

Наказ Міністерства освіти і науки України від 20 лютого 2002 року № 114

Про затвердження Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти

Наказ Міністерства освіти і науки України від 6 вересня 2000 року № 434

Про організацію та проведення свят у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України

Методичний лист Науково-методичного центру середньої освіти МОН України від 14 жовтня 2004 року № 14/18

Про посилення уваги до використання державної символіки у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладах

Методичний лист Міністерства освіти і науки України від 25 лютого 2004 року № 1/9-86

Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах

Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах

Спільний наказ МОН України та АПН України від 25 лютого 2004 року № 151/11

Про впровадження Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах

Методичний лист Міністерства освіти і науки України від 7 квітня 2004 року № 1/9-173

Про затвердження Концепції з формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 липня 2004 року № 605

Програма педагогічної освіти батьків «Сім'я і діти».

Концепція виховання громадянина України (проект).

Національна програма виховання дітей та учнівської молоді.

Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України.

Додаток Б

Анкета для визначення рівня готовності студентів до виховної роботи з молодшими школярами

1. Чи подобається Вам професія вчителя?
 - а. так
 - б. ні
2. Чому Ви обрали професію вчителя?
 - а. бажання одержати вищу освіту
 - б. схильність до педагогічної діяльності
 - в. можливість отримати престижну професію
 - г. любов до дітей
 - д. за порадою батьків

- е. можливість для саморозвитку
 - ж. мрія дитинства
 - з. можливість вчитися на бюджеті
3. Після закінчення університету збираєтесь працювати за спеціальністю?
- а. так
 - б. ні
4. В чому полягає суспільна значущість професії вчителя? Обґрунтуйте відповідь.

5. Який на Вашу думку ідеальний образ вчителя?

6. Дайте визначення поняттям «виховання», «моральна культура», «самовиховання».

7. Проаналізуйте зміст та мету процесам:

виховання _____

самовиховання _____

8. Запишіть принципи виховання:

9. Що розуміють під методом виховання, формою виховної роботи.

10. Доведіть необхідність врахування вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів у процесі виховання.

11. Визначіть основні етапи організації виховання школярів.

12. Наведіть план організації та проведення виховного заходу за обраною Вами темою.

13. Які функції виховної години?

14. Які на Вашу думку є ефективні методи виховання в початковій школі.

15. Розгляньте такий випадок:

«Сім'я Іринки жила дуже скрутно, батько довго хворів, матері доводилось важко працювати, навіть на двох роботах. Все, що було найкраще, віддавалось дівчинці. Коли Іринка піросла вона стала соромитися бідності своєї родини. Дивлячись на подруг стала вимагати від матері купівлі дорогих речей, гроші на відвідування кафе, кінотеатру. Одного разу Ірина йшла по вулиці з компанією, назустріч їй йшла стомлена мати. Дівчинка гостро відмітила її старий і не модний одян...»

а. Підберіть орієнтовний перелік питань етичної бесіди за змістом тексту.

б. Які моральні поняття слід розглянути з учнями під час цієї бесіди?

в. Сформулюйте підсумок бесіди.

16. Оцініть свою підготовку до виховної роботи в школі.

17. Що ви можете вже сьогодні дати дітям?

18. Використовуючи методи самовиховання складіть власну програму самовиховання на тиждень.

19. Що хотілося б отримати у процесі професійної підготовки у ВНЗ?

20. Визначте над якими професійними якостями особистості педагога Вам потрібно працювати?

Додаток В

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Простатова Вікторія Юріївна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету,

УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності
ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

11. 11. 2020

(дата)

(підпис)

Вікторія Простатова

(ім'я, прізвище)